

Anleitung

zur
Zwetschenbaum = Pflanzung
zum
allgemeinen Gebrauch.

Aufgelegt
von der
k. k. Gesellschaft des Ackerbaues
und
nützlicher Künste
im
Markgrasthum Mähren.

Verfaßt
von dem
Doktor der Rechten, und mährischen Landstand, dan
Mitglied und Beisitzer
der
mährischen k. k. Ackerbaugesellschaft.
Herrn
Ritter Franz Edlen von Dietrich.

Lemberg,
bey Joseph Johann Piller.

43

W Y W Ó D
O
ROZKRZEWIANIU
DRZEW SLIWOWYCH
D O
POWSZECHNEGO UŻYCIA.

Escr. XV/206 W y d a n y
przez
ces. król. Towarzystwo rolnictwa
i
sztuk pożytecznych
w
Margrabstwie Morawskim.

U ł o ż o n y
przez
Kawalera Franciszka de Dietrich
Doktora praw, i ziemianina Morawskiego,
tudzież członka i asesora ces. król. To-
warzystwa rolniczego w Morawie.

W L w o w i e
Drukarni Józefa Jana Pillera.

K. 460/56 / 4056

St. 4452

Vor Erinnerung.

Ich weiß zwar, daß manche Gemeinden, Landwirthhe, und sogenannte Unterthanen, durch die Beyspiele ihrer Herrschaften angeeifert, sich da und dort der Obstbaumzucht widmen, und so manche, wenigstens die nöthigsten, Kenntnisse bereits erworben haben, so zwar, daß sie ohne einer weitem Anweisung im Stande wa-

Przestroga.

Wiem prawda, że niektóre gromady, włościanie, i tak zwani poddani, przykładem swych państw zachęceni, tu i owdzie do pielęgnowania sadowiny przykładają się, i nieiedney przynajmniey naypotrzebnieyszey wiadomości iuż tak dalece nabyli, iżby bez dalszey nauki

Vor Erinnerung.

wären die Zwetschkenbaumverpflanzung auf ihren Gründen zum allgemeinen Besten des Staates, und ihrer selbst vorzunehmen; allein bey dem größten Theil vermißt man doch noch diese Kenntnisse, und wenn sie auch einige bey ihren Obrigkeiten, durch die zu verrichten schuldige Arbeiten bei Verpflanzungen, wenigstens mechanisch erworben haben, so sind sie noch immer zu sehr an ihre Vorurtheile gewohnt, und glauben, daß, wenn ihr Obst- und Baumgarten nicht gedrängt von Bäumen ohne Unterschied, welche sie auch seyn mögen, gleich einem Walde da steht, sie schon keine Früchte zu hoffen hätten, und in das Feld, oder auch nur an Rand, einige Zwetschkenbäume zu setzen, würde wohl noch mancher ein Bedenken tragen. Um also dem mit minderen pomologischen Kenntnissen, oder unter dem Druck der veralteten Vorurtheilen dahin lebenden Landmann eine Anweisung zu geben, wurde dieser

Un=

uki drzewa śliwowe na gruntach swoich dla powszechnego dobra kraju i swoiey własney korzyści pielęgnować potrafili; wszelako po naywiększey części brak ieszcze tey wiadomości, i chociaż się niektorzy u swych zwierzchności, robiąc za powinność około sadowin, przynaymniey cokolwiek mechanicznie nauczyli, bardzo wielkimi iednak są ieszcze niewolnikami swych przesądów, i rozumieią, że skoro sad gęstemi drzewami iakiegokolwiek bądź rodzaju bez różnicy niby las niezagaiony, żadnego owocu spodziewać się niemaia, a sadzić drzewa śliwowe na polu lub tylko po brzegach ieszczeby nieieden się wzdrygał. Zaczym dla nauki włościanina słabsze wiadomości o sadownictwie mającego, lub kaydany zastarzałych przesądów dzwigaiącego ułożono ten wywód

Vor Erinnerung.

Unterricht verfaßt, und gründet sich auf die einfachsten, und für den Landmann, der eben keine pomologische Bücher, und Anweisung besitzt, begreiflichsten Grundsätze, um sich hierin falls Rathes zu erholen, denn an böhmischen Büchern wird es uns beynabe schon durchgehends fehlen, wenigstens wird man nicht leicht so einen Unterricht bey dem Landmanne in böhmischer Sprache finden.

Uebrigens wäre überflüssig eine weitläufige Beschreibung von diesem Baum, und dessen Frucht voraus zu setzen, die in ganz Deutschland, ganz Ungarn, ja in allen kaiserl. Erbländern die gemeinste, bekannteste, und beliebteste ist, denn alt und jung geist nach ihrem Genuße, und sogar mancher wackerer Becher, der sonst kein Freund, wie man weiß, des Obstes ist, würdigt sie zur Zeit ihrer Reife seines Baumens, daher bemer-

Prześtroga.

wód, na nayprościeyszych i dla włościanina, dzieł pomologicznych i takoweyże nauki nieposiadającego, naypojętnieyszych zasadach gruntuiący się, ażeby służył do porady, bo na książkach ięzykiem narodowym w tym przedmiocie pisanych zupełnie nam prawie zbywać będzie, a przynaymniey takowa nauka nietak łatwo w narodowym ięzyku u włościanina się znajdzie.

Zbytkiemby nareszcie było zaczynać od opisanja tego drzewa, i owocu iego, który iest w całych Niemczech, Węgrzech, owszem we wszystkich cesarskich kraiach dziedzicznych naypospolitszym, nayznaiomszym, i nayulubieńszym, albowiem starzy i młodzi pragną go pożywać, nawet nieieden tegi biskup, który, iak wiadomo, przyiacielem owocu nie iest, skoro

owoc

Vor Erinnerung.

merket man, daß zur Zeit der Zwetsch-
fenreise weniger Bier in Brauhäusern,
in Weinschänken aber weniger Wein
abgeht, an Brod wird weniger, wie
man besonders auf dem Lande beobach-
tet, verzehret — offenbare Beweise, welch'
ein Behagen man selbst an dem rohen
Genuß allgemein findet, und doch sieht
man diesen so nützlichen Baum ganz
wild in den Gärten des Landmannes
dahin wachsen, ohne sich seiner Pflege
im geringsten zu bekümmern; man läßt
ihn oft neben andern wilden Bäumen
mit seinen unzähligen Ausläufern gleich
einer Wildniß ohne Nutzen sich aus-
breiten, da man doch, wie unten gesagt
wird, diese Ausläufer mit großem
Vorthail ins Freye versetzen, und zu
nützlichen Mitgliedern des promologi-
schen Staates bilden — das ist: recht
reichlich tragend machen könnte.

Nicht

P r z e s t r o g a.

owoc doyrzały, odwilżać się nim raczy, ztąd postrzegamy, że skoro śliwki doyrzałe, mniey piwa po piwiarniach a po winiarniach mniey wina odchodzi, nawet i chleba nie-
tyle iedzą, iak to powfiach uważa-
my — nie sąż to oczywiste dowody
ile ten owoc powszechnie nawet
surowo pożywany smakuie? Wsze-
lako widziemy, że tak pożyteczna
drzewina po ogrodach włości-
skich dziko bez naymnieyszego ro-
śnie pielęgnowania, daie się iey czę-
stokroć obok innych dzikich drze-
wek niezliczonemi wyrostkami na-
kształt dzikiego zapuśtu bez pożytku
rozkrzewiać, chociażby, iak się ni-
żey okaże, takowe wyrostki bardzo
korzystnie na puste mieysce przesa-
dzić, i na użyteczne członki zgro-
madzenia sadowniczego obrócić,
to iest: do nayobfitszey urodzayno-
ści przyprowadzić można.

Ni

Vorerinnerung.

Nicht einmahl die freye Lust, ja weder die so nöthige Sonne läßt man ihm angedeihen, man reinigt ihn weder vom Moos, oft auch weder von Rau-
pen, und so weiter. In der That, so eine Unaufmerksamkeit verdient der so gute Zwetschkenbaum wirklich nicht, wo doch seine Geschwister, das ist die ausländischen Pflaumen, in den herrschaftlichen Gärten mit aller Mühe und Sorgfalt gezogen werden, und diese doch im allgemeinen nicht so nutzbar sind, als unsere gemeine Zwetschke.

Was soll wohl ein Baum geben, der weder Lust noch Sonne hat? Jeder Landwirth wird beobachtet haben, daß im Dickicht aufgeschossene Zwetschkenbäume nur im Gipfel, und da noch oft unreife Zwetschken tragen, jene aber, so an der Sonnenseite am Rand der Gärten, Weingärten, an Feldern, kurz im Freyen stehen, immer die meisten, besten, und schönsten liefern. Die

Prześręga.

Ni wolne powietrze, ni promień dobroczynnego słońca tey drzewiny dochodzi, a nawet iey z gęśienic mchu i. t. d. nieoczyszczają. Na taką niebaczność, zaiste, niezasługuie drzewo śliwowe, gdy tymczasem siostry iego, owe to zagraniczne śliwy, w ogrodach pańskich iak naypracowiciey i naytroskliwiey chowane bywają, nieprzynosząc w powszechności tyle pożytku, co nasza śliwa pospolita.

Coż ma drzewo rodzić, ani powietrza, ani słońca niemaiące? każdy zapewnie gospodarz uważał, że śliwy w gęśiwinie tylko na wirzchołku, a i tu częstokroć niedozrzały owoc, wydaia, od słońca zaś po kraiach ogrodu, winnicy, na polach, słowem na mieyscu otwartym zawsze owoc nayobfitszy, naylepszy, i naypiękniejszy rodzą.

Wło-

Vorerinnerung.

Dieses könnte sich der Landmann besonders in den gebirgigen Gegenden vorzüglich merken, und könnte schon oft erfahren haben, daß sobald ein kalter Herbst einfällt, die in dem Dickicht wachsenden Zwetschken selten zu einer Reife gelangen, und wenn doch, so höchstens im Gipfel

Nun heißt es: die Witterung ist Schuld — nein! das Dickicht, und die noch daran stossenden, oft großen Obst- oder sonst wilde Bäume, so ihnen die Sonne benehmen, tragen Schuld daran; nur in höchsten Gebirgen, und in einer allzuschattigen Lage kann ein derley Fall eintreten, und dieser noch sehr selten bey Zwetschkenbäumen, denn man weiß ja, daß der Zwetschkenbaum bald nach der Kirsche in East tritt, und eben nicht lange nach dieser blüht. Nur die Reife dieser Frucht verzögert sich oft vom September bis in October, das ist,
daß

Przeestroga.

Włóścianin w okolicach górzystych mógłby to nayszczególniey posirzegać, i często iuż może doświadczyć, że skoro zimna iesiień zapada, śliwy w gęstwinie rosnące rzadko, albo naywięcey od wierzchołka doyzrzewaią.

Winę w tedy na czas spędzaią — gdy przeciwnie gęstwina, i ieszcze częstokroć wielkie drzewa owocowe lub dzikie, śliwinę od słońca zasłaniaiące, temu w samey istocie są winne; przypadek takowy zdarzyć się tylko może w naywyższych górach, i w nader cieniistym położeniu, lecz rzadziey ieszcze względem śliwiny, albowiem wiadomo, że śliwowe drzewo wkrótce po trześni soku nabrawszy, niedługo po nim kwitnie. Doyzrzewanie tylko tego owocu zwleka się często.

Vor Erinnerung.

daß nicht alle zugleich reifen, weil sie öfters zwischen den Ästen und unter den Blättern stecken, und daher nicht alle gleich von der Sonne beschienen werden können. Unreife Zwetschken lassen sich zu nichts guten verwenden, weder zum rohen Genuß, noch zum Dörren, noch auch zu unserem sogenannten Poswidl (Zwetschken-Muß) höchstens zum Brauntweimbrennen, wenn sie nicht ganz unreif sind.

Wie viel öde unbenützte Plätze besitzt nicht jeder Landmann, z. B. am Rande seiner Felder, Wiesen und dergleichen. Warum soll man diesem so edlen Baum diese Plätze nicht vergönnen, wofür er uns reichlich lohnet? Daher:

P r z e s t r o g a.

Stokroć od Września do Października, to jest, że niewszystkie śliwy razem doyrzewiają, bo kryjąc się pomiędzy gałęziami i liściem, nie wszystkie razem od słońca ogrzewane być mogą. Niedoyrzałych śliw na nic dobrego użyć niemożna, bo się ani surowe jeść, ani suszyć, ani na powidła obracać nie daia, i kiedy nie zewszyskim są niedoyrzałe, naywięcey do palenia gorzałki wchodzić mogą.

Ileż to każdy włościanin nieposiada mieysc pustych nieużytych, n. p. po kraiach pól, łąk i. t. p. Dlaczegoż niepozwoić tych mieysc tak korzyśney drzewinie, za co się nam obficie wypłaca? A zatem:

Erste Abtheilung.

Von dem Nutzen des Zwetschken-Baumes,
dessen Frucht, und vorzüglichsten Ei-
genschaften vor allen Obstbäumen über-
haupt.

Der Nutzen, den die Frucht — und der Baum
als Holz abwirft, ist zum größten Theil bekannt,
doch aber vielleicht nicht allenthalben; es wird
daher nicht überflüssig seyn, dem mit minderen
Kenntnissen begabten Landmanne eine nähere
Aufklärung zu geben.

Nebst dem, daß die Frucht roher genossen —
und um gutes Geld an Mann gebracht werden
kann, so wird aus derselben auch der Zwetschken-
Muß,

Podział pierwszy.

O pożytku sliwiny, iey owocu,
i szczególnieyszych własnościach
od wśyftkich drzew owoco-
wych w ogólności.

Pożytek z owocu i samey drzewiny na drwa
jest po naywiększey części wszelako może nie
wszędzie wiadomym; niebędzie zatym zbyte-
czna oświecić o tym dokładniey włościanina
w wiadomościach swoich ograniczonego.

Oprócz tego, że ten owoc surowo poży-
wany, i dobrze przedaiemy, robimy z niego
powidła, i dobrą pędziemy gorzałkę pod na-

Muß, oder sogenannte Porwidl gekocht, ein sehr guter Brantwein sogenannter Sliwowica gebrannt, die Frucht gedörret, aus den Mandeln oder Steinern ein sehr gutes Del gepreßt, und die wurmigen, oder geschrumpften, unreif herabgefallenen Zwetschken zur Mast für Schweine verwendet; der Baum hingegen, nachdem er zu tragen aufgehört, giebt, wie es bekannt ist, nicht nur ein gutes Brennholz, sondern es kann noch manches Stück davon zu Nutz- und Zeugholz an Tischler, Drechsler, Instrumentenmacher um theures Geld verkauft werden; aus diesem allen wird also ein jeder Landmann ganz leicht abnehmen, wie groß die Vorteile sind, welche uns dieser Baum abwirft, denn dadurch, daß die Frucht roher genossen -- und entweder gleich vom Baum verkauft, oder sonst in die benachbarten Städte und Märkte zum Verkauf versührt, und dafür so manches beträchtliches Geld gelöst werden kann, erhält der Landmann eine große Unterstützung zu seinem weiteren Viehshafsttrieb, und wenn er diese zum Theil dem Genuße seiner Familie überläßt, erspart er auch viel an Brod, und andern Lebensmitteln.

Gleiche Verwandniß hat es auch mit der daraus gekochten Porwidl, das ist mit den zu Muß
ges

zwiskiem Sliwowicy, tudzież szufszemy go, z pestek czyli raczey z iader pestkowych bardzo dobry olej biiemy, a robaczliwe lub zabolałe, i zielone ieszcze opadłe śliwy do karmienia nierogaczny używamy; a krzew sam, prześlawszy rodzić, nietylko iest dobrym, iak wiadomo, na opał, ale także nie iedna część iego stolarzom, tokarzom, i instrumen-tarzom na drzewo rozmaitey roboty przeda-wać się zwykła, z tego wszytkiego każdy włościanin bardzo łatwo poznać może, iak wielkie korzyści ta drzewina przynosi, bo po-żywając owoc surowo, i przedaiąc go zaraz z drzewa, lub dowożąc go sąsiedzkim miaślom i miasteczkom, i biorąc za niego grosz zna-czny, wielkie ma wsparcie włościanin w go-spodarstwie swoim, a zflawiwszy tego owo-cu poczęści do pożycia twoiey familii, wiele oszczędza chleba i innych żywności.

To samo dzieie się także z powidłami bo-ubożsi włościanie używają ich do omasty legu-min,

gesottenen Zwetschken, denn der ärmere Landmann bedienet sich dieser zu Abschmalzung seiner Mehlspeisen, und dergleichen, so ersparet er dagegen Butter — Schmalz — Milch 2c. zum weiteren Verkauf, ja, da die Porwidl selbst hier Landes, so wie ausser Land in herrschaftlichen Küchen, z. B. zum Schwarz- und Roth-Wild, statt andern Geldsplitterungen, Salsen, wozu viel Zucker verwendet wird, dann zu gröberem Backwerk, als Kolatschen, Buchteln, und dergleichen, sowohl auf dem Lande, als in Städten verbraucht wird, so wird auch auf diese Art aus dieser Furcht viel Geld gelöstet, und ein ziemlich beträchtlicher Handel um so mehr getrieben, und damit spekulirt, als sich die Porwidl, wie es bekannt ist, und weiter unten vor jene, so es nicht wissen, an die Hand gegeben wird, viele Jahre gut aufbewahren läßt; die gedörreten Zwetschken hingegen, womit Ungarn — Walachen — selbst unser Gradischer Kreis einen ausgebreiteten Handel treibt, und selbst aus dem Auslande Gelder bezieht, können jeden Landmann aneifern, die Anpflanzung dieses so nützlichen Baumes sich angelegen seyn zu lassen, denn man weiß, daß die gedörreten Zwetschken sich in die 20. und mehrere Jahre gut aufbewahren lassen, ja sie werden von Jahr zu Jahr süßter und sehen ganz verzuckert aus. Diejenigen

Herr.

min, i tym podobnie, oszczędzając przez to masło, smalec, mléko i. t. p. dla przedaży, owszém, gdy powideł w tym nawet kraiu i zagranicą w pańskich kuchniach naprzykład do dziczyzny zamiast innych wydatków, galaret wiele cukru potrzebujących, tudzież do proscieyszych ciast, iako to do kołaczów, bucht, i tym podobnych, tak powsiach iako i pomiastach używają; tedy i tym sposobem za śliwki wiele pieniędzy się bierze, i dosyć znaczny handel prowadzi, a nawet spekuluje, bo powiedła, ile wiadomo, i iak się to dla tych, co niewiedzą, niżej okaże, kilka lat bez zepsucia trzymać się daia; suszone śliwki, któremi Węgrzy, Wołochi, a nawet obywatele Hradyskiego cyrkułu w Morawie daleki handel prowadzą, i z zagranicy pieniądze za nich biorą, każdego włościana do troskliwego sadzenia tey drzewiny zachęcić potrafią, ponieważ wiadomo, że śliwy suszone 20 lat i więcej bezpiecznie chować można, owszém od roku do roku więcej nabierając słodyczy, niby ocukrowane wyglądają. Państwa, miasta, i włościanie mający prawo palenia gorzałki, ileż tysięcy korcy żyta niemogliby oszczędzić, gdyby zamiast żyta śliwek używać chcieli, i na ten koniec znaczne śliwniki

Herrschaften, Stadt- und Landleute, welche die Gerechtigkeit haben, Branntwein zu brennen, wie viel tausend Mäßen Korn könnten sie nicht ersparen, wenn sie statt des Korns sich der Zwetschken bedienen wollten, und zu dem Ende beträchtliche Anpflanzungen von Zwetschkenbäumen machten —; nicht minder, da die Kirschen, wilden Birnen, Apfelsn, Vogelbeere, Schlehen, Wacholderbeer, und dergleichen auch einen guten Branntwein geben, sich dessen, wo eine Menge wächst, besonders bey einer Korntheuerung bedienen möchten, wie derley Branntwein aus den Trebern bey manchen Brauhäusern, und im Weinland aus Weinslager ja selbst aus Weintrebern erzeugt wird.

Der Branntwein aus Zwetschken, der sogenannte *Slivowiza*, wird nun meistens aus Hungarn für die Städter verschrieben, und viele tausend Gulden aus In- und auch Ausland dahin versendet. Dieses Geld könnte im Lande behalten, und noch so manches aus dem Auslande bezogen werden, wenn man sich die Zwetschkenbaum-Verpflanzung besser angelegen seyn ließe, und selbe allgemeiner seyn würde.

Auf gleiche Art könnte vielleicht das aus den Mandeln der Fruchtsteine gepreßte Del einen
Han.

zakładali — niemniej z powodu tego, że trześnie, leśne gruszki, i jabłka, jagody i arzebiny, tarki, i ałowiec i inne podobne dobrą także gorzałkę wydaia, takowe, gdzie ich wiele rośnie, osobliwie podczas drogości żyta na gorzałkę tak obracali, iak ią z młótu w niektórych browarach, a w kraiach winnych z lagru a nawet z młótu winnego pędzą.

Gorzałka śliwowa, pospolicie śliwowicą zwana naywięcey z Węgrzech dla miast zapisuje się, za co tam wiele tysięcy reńskich z kraiu i z zagranicy posyłanych bywa. Te pieniądze mogłyby pozostać się w kraiu, ieszcze z zagranicy przychodzić, gdyby się więcej o sadzenie śliwiny troskano, i takowe upowszechniono.

Równymże sposobem olej z iaderek pełkowych bity potrafiłby może stać się artyku-
tem

Handlungs Artikel abgeben. Und da das Holz, so von Tischlern, Drechslern, und andern Gewerbsleuten zu verschiedenen schönen Arbeiten, Geräthschaften, und dergleichen nicht mehr verbraucht werden kann, noch immer ein gutes Brennholz abwirft, so veroffenbaret sich von selbst, daß dieser Baum, auch noch da einen guten Nutzen abwirft, wenn er nach einer Reihe von 30. 40. oder mehr Jahren entweder keine, oder nur geringe Frucht trägt, und daher sogar eine Aus- hülfe an Brennholz zu leisten vermag.

Wenn daher noch weiters erwogen wird, daß der Baum überall gut fortkommt, wenn er ordentlich gezogen wird, einen geraden, und vor allen Gattungen der Pflaumenbäume den stärksten Stamm bildet, unter sich nichts verdämmt, so frühe, so reichlich jährlich trägt, aus den Ausläufern, die unten gezeugt werden, sich gut vermehren läßt, gar geringe Pflege braucht, sich so manches gefallen läßt, so wird wohl jeder Landmann einsehen, daß dieser Baum allen übrigen Obstbäumen vorzuziehen seye.

Allein derowegen sind die übrigen Gattungen von Obstbäumen keineswegs zu verachten. So könn-
ten

tem handlowym. A gdy drzewo, które dla śolarzów, tokarzów, i innych rękodzielników nie zdatne, dobrym jest jeszcze na opał; więc okazuje się samo przez się, że ta drzewina natenczas jeszcze znaczne korzyści przynosi, kiedy po 30 40 i więcej latach albo wcale nic, albo już mało co rodzi, a zatył w opale nawet podpora być może.

Zważywszy dalej, że to drzewo wleździe się dobrze krzewi, przez porządne chowanie w pień prosty i że wszystkich rodzajów śliwowych naygrubszy wyrasta, pod sobą nie głuszy, tak wczesnie i obficie co roku rodzi, wyrostkami, które dołem pędzi, dobrze rozmnażać się daie, i nader małej pilności potrzebuie, zapewne tedy każdy włościanin pozna, iż tę drzewinę nad wszystkie inne owocowe przenosić należy.

Lecz dla tego innemi gatunkami owocowego drzewa bynajmniej pogardzać nie trzeba.

ten die Nußbäume vor und zwischen den Häusern, in Höfen, außer dem Garten, ihren Platz einnehmen, und würden zum Schutz bey Feuersbrünsten dienen, besonders in unserer Heimath und in der Ebene, wo die Häuser gedrängt beysammen stehen, und fast immer, wenn ein Haus sich zündet, das ganze Dorf abbrennt. Eben also auch die Birn- und Aepfelbäume nicht minder der Kirschbaum. Diese letztern hingegen könnten vorzüglich 6 Klaster weit von einander in den Obstgärten, in ordentlichen Reihen, stehen, und zwischen ihnen immer noch ein Zwetschenbaum, wie unten gezeigt wird. Sie könnten auch auf die Rande der Wiesen auf diese Art versezt werden, oder sonst auf Huthweiden wenn es der Bodenzuläßt. Weichseln könnten auch mit unterbracht werden, so wie es jeder für gut befindet, nur müssen die Ausläufer davon von Zeit zu Zeit weggeräumt werden, weil sie derer noch mehrere, als die Zwetsche, gleich den Griechen erzeugen, und also oft ganze Strecken von Obst- und Grasgärten einnehmen, und unterwurzeln. Die wilden Birn und Aepfelbäume sind auch nicht zu verwerfen, weil sie, besonders die Aepfel guten Most, auch Brantwein, dann Essig geben; allein diese, wenn sie sich auch als Schnitzen dörren lassen, so sind sie doch nicht so gut, als andere veredelte Birn- und Aepfelgattungen, und ich wür-

ba. Zaczynamy erzechy przed i pomiędzy domami, na podwórzach, poza ogrodem mieścić się mogą, i byliby zastoną od pożarów, osobliwie w naszym kraju i po płaszczynach, gdzie są gęste domy, i gdzie częstokroć, skoro się jeden zajmie, cała wieś w perzynę się obraca. Toż samo rozumieć trzeba o gruszach, jabłoniach, i trześniach. Trześnie mogłyby najlepiej po sadach co sześć sążni od siebie w porządnym stać szeregach, a pomiędzy niemi po jednej jeszcze śliwce sadzić niezaszkodzi, iak się to niżej okaże. Tym samym sposobem możnaby niemi obsadzić kraje łąk lub pastwisk, jeżeli grunt przyjmuje. I wiszniami przeplatać można, iak się komu zdawać będzie, tylko wyrostki ich czasami opuszczać należy, bo Greczynki większe ich mnóstwo niżeli śliwy wypuszczając, częstokroć całe sady i trawniki zabierają, i korzeniami prują. Nietrzeba także zarzucać grusze jabłoni leśnych, bo ich owoc, osobliwie jabłko dobry muszt, gorzałkę, i ocet wydają; ale chociaż ten owoc w talerzykach suszyć się dać, wszakże nie jest tak dobrym, iak inne uprawne gatunki gruszek i jabłek, dla tego bym tę dziczą na pola i pastwiska wyrugował, bo swemi rozłożystemi gałęziami wszystko pod sobą głu-
szą

de diese Wildlinge auf die Auen oder Huthweiden verweisen, weil sie vermög ihren ausgebreiteten Aesten auch unter sich alles verdämmen, in den Auen und Huthweiden hingegen immer gute Dienste leisten können, damit das Vieh bey dringender Hitze sich darunter stellen kann, und einen Zufluchtsort habe. Welche Gattung der Aepfel- oder Birnenbäumen hingegen besonders anzurathen wären, behalte ich mir auf ein anderes Mahl bevor; Nun blos von unseren Zwetschken, sogenannten Karlaten-Bäumen und zwar im weiteren Verfolg.

szą, na polach zaś i pastwiskach zawsze dobrze służyć mogą, ażeby było podczas wielkiego upału stawaiać pod niem, schronienie mieć mogło. Takich rodzajów jabłoniowych i gruszkowych naybardziej doradzać wypada, zostawiam sobie na inny czas; a teraz o naszych śliwach, czyli tak zwanych karłach w dalszey osnowie mówić będę.

Zweyte Abtheilung.

Von der Fortpflanzung und Vermehrung des Zwetschkenbaumes überhaupt.

Jeder, der einen Zwetschkenbaum in seinem Garten stehen hat, wird sich überzeugt haben, daß dieser Baum nicht nur aus den dahin geworfenen Kernen, wenn sie sonst die Erde genugsam erreichen, sondern auch mittelst den unzähligen Ausläufern von selbst sich vermehret, und es wird auch schwerlich jemand der Landwirth seyn, der nicht gefunden hätte, daß selbst diese Ausläufer, wenn sie vom Mutterstamm abgeschnitten, und ordentlich versehen werden, gut fortkommen. Man sieht oft Gärten, wo mehrere dieser Bäume stehen, gan-

Podział drugi.

O krzewieniu i rozmnażaniu drzewa śliwowego w ogólności.

Kto kolwiek w ogrodzie swoim ma drzewo śliwowe, przekonał się zapewne, że się nie tylko z wyrzuconych pestek, abynio ich ziemia dostatecznie okryła, ale także wyroskami niezliczonemi samo przez się rozmnaża, i ciężko by żaden z gospodarzów niedoświadczył, iż nawet same wyroski, oderzniete od macicy i należycie przesadzone, dobrze się udają. Widziemy częstokroć, że ogrody, gdzie jest kilkanaście tych drzewin, podobne są knieiom lub zapuśtom, zaczynamy, gdy się ta

C

drze-

ze Gehege, junge Wälder vorstellen, folglich da
 dieser, wie gesagt, allgemein in Haus- und Wein-
 gärten, und auf sonstigen Gründen anzutreffen ist,
 so zeigt sich, daß für die Pflanzschule die Natur
 selbst gedacht, und daher die Schöpfung für die-
 sen so nützlichen Baum hinlänglich gesorgt habe,
 damit er da, wo er einmahl Wurzeln gefaßt, zum
 Besten des Menschen nicht ausgehe, wenn auch
 die Fruchtsteine ganz verzehrt würden, oder sonst
 zu Grunde gingen. Es kommt nur auf uns an,
 daß wir der Anweisung der Natur folgen, und die-
 ser mit unseren geringen Kräften nachhelfen. Die-
 se Nachhülfe (und zwar die ungekünsteltste, die jeder
 Landmann ohne vieler Mühe selbst verrichten kann,
 und bei Handen hat) will ich daher erklären, und
 zwar erstens:

drzewina, iak wzmiankowano, powszechnie po sadach domowych i winnicach, owszem i na innych gruntach znayduie, iasną iest rzeczą, iż natura sama szkołę mnożną obmyśliła, i że Twórca tego tak dalece pożytecznego drzewa podostatkiem przysposobił, ażeby się tam, gdzie raz się zakorzeniło, na dobro człowieka nigdy niezwiódło, chociażby pestki całkiem pożyte, lub inaczy zniszczone zostały. To tedy zasilanie (bez naymnieyszey wykwintności przez każdego włościaninia małym zachodem uskutecznić się mogące i przy ręku będące) objaśnić iest moim zamiarem; więc po pierwsze:

Dritte Abtheilung.

Von der Fortpflanzung durch Kerner oder Fruchtsteine.

So wie die Birnen, Aepfeln u. s. w. aus Kernen ohne Kunst gezogen, und vermehret werden, eben so kann man die Zwetschkenbäume aus ihren Fruchtsteinen erhalten, und derley Stämme haben in Rücksicht ihrer längeren Dauer einigen Vorzug vor jenen aus den Ausläufern. Zu sicherer Erreichung dieser Absicht ist räthlich, die Zwetschkensteine in ein Gefäß zu legen, und darauf ein Mistpfügen Wasser, und zwar so hoch zu gießen, daß diese Mistjauche über die Steine ohngefähr einen Schuh hoch

Jak
mi h
na z
fwey
pier
Dla
iest
iswl
Wyr
14

Podział trzeci.

O rozkrzewianiu pestkami.

Jako się grusze, jabłonie, i t. d. ziarkami bez sztuki płodzą i mnożą, tak też śliwina z pestek wyrasta, i takowe drzewka dla swej dłuższej trwałości co kolwiek mają pierwszeństwa od rozkrzewionych wyrostkami. Dla pewnego obliagnienia tego zamiaru dobrą jest rzeczą pestki w naczyniu tat nalać gnoiwką, aby nad niemi wyżej stała na stopę. Wymoczywszy ich tym sposobem przez dni 14 lub trzy tygodnie, i odrzuciwszy pestki let-

hoch zu stehen komme. Nachdem sie auf diese Art durch 14 Tage, oder 3 Wochen geweicht worden, so wirft man die leichten oben schwimmenden, untauglichen Steine weg, die übrigen hingegen legt man in ein oder 1½ Zoll tiefe Rinne, auf ein dazu bereitetes Gartenbeet, und bedeckt sie mit etwas lockerer Erde, vorzüglich im Herbst. Diese Art ist schon von mehreren erprobt gefunden worden, und hat noch das für sich, daß die leeren und zur Erzeugung untauglichen Steine beseitiget werden; auch hat sich erprobt, daß die beim Bowidlochen ehebevor aus der Frucht genommenen Steine, wenn solche, ehe sie noch trocken werden, im Herbst auf obbeschriebene Art sogleich in die Rinnen gelegt und mit Erde bedeckt werden, ebenfalls gut fortkommen, nur muß man sie bey eintretender starken Dürre öfters begiessen, jedoch ist jene mit der Mistjauche, die eben im Herbst zu geschehen hat, die beste und sicherste — selbst jener vorzuziehen, wo angerathen wird, die Zwetschen- oder Flaumensteine im Herbst mit Flußsand schichtenweise, das ist, eine Reihe Flußsand, dann eine Reihe Zwetschenkerner, in einen Topf zu legen, und so damit fortzufahren, bis der Topf voll ist, diesen in einen Keller über den Winter zu stellen, und alsdann die immittelst keimenden Kerner obgedachtermassen im Frühjahr in die Erde zu legen. Wenn die-

ses.

letkie, po wierzchu pływające, a zatym nic niewarte, sadzi się reszta na przygotowaney grządce w rowek na półtora cala głęboki, i przysypuie się pulchną ziemią, osobliwie w iesięni. Ten sposób już od wielu doświadczonym uznany, tę jeszcze przynosi korzyść, iż pestki próżne, a zatym do rozkrzewiania nie zdolne wyłącza; doświadczone także, iż pestki przed gotowaniem powideł wyięte, i nim obeschną, zaraz w iesięni powyższym sposobem w rowki posadzane i ziemią przysypane również dobrze udają się, tylko ich podczas ustawiczney posuchy często polewać potrzeba; wszelako sposób pierwszy polewania gnoiówką, także w iesięni uskutecznić się mający, iako najlepszy i naybezpieczniejszy — nawet i nad ów przenosić należy, który doradza pestki w iesięni piaskiem rzecznym przesyrywać warstwami, to jest, warstwę piasku rzecznego a drugą pestek kłaść w garnek aż do napełnienia go, przechować potem z garnkiem na zimę w piwnicy, i sadzić na wiosnę sposobem wyżej opisanym pestki tym czasem puszczające się. Chociaż takowa próba dobrze się uda, ten sposób jednak nie jest tak dobrym iak nalewanie gnoiówką, bo pestki na sam spód

wło-

ses auch die Probe gut aushält, so ist diese Art doch nicht so gut, als obgedachte mit der Mistjauche, weil die untersten Steine meistens vermodern, dann auch, weil viele untaugliche gelegt werden, die nicht kennen, was auf obige Art befeuert wird; es versteht sich aber von selbst, daß man dazu immer die Steine von ganz reifen, und schönsten Zwetschken nehmen soll. Nun noch zweytens:

włożone naywięcey pruchnicą, i wiele takich
 się sadzi, co będąc głuchemi, niepuszczają;
 lecz samo przez się rozumi się, że do tego pe-
 ssek z dojrzałych zupełnie i naypiękniey-
 szych śliwek dobierać należy. - Po drugie:

Vierte Abtheilung.

Von der Fortpflanzung dieses Baumes durch seine Wurzel = Ausläufer.

Diese Fortpflanzung ist ohnstreitig eine der bequemlichsten, und wenn sie mit einiger Vorsicht und mit Maaßregeln vorgenommen wird, so wird sie der ersteren wenig nachgeben, wenigstens zu der ersten Anpflanzung ins Freye werden sie uns auf der Stelle die geschwindesten Dienste leisten. Vorläufig jedoch muß ich bemerken, daß nicht alle Wurzel ausläufer zum Versetzen tauglich sind; denn die, so nahe am Stamm aus den dicken, so zu sagen, Hauptwurzeln erscheinen, taugen zu dem Ende nicht, weil das Stück von der Mutterwurzel, so bey Versetzung des Ausläufers zum Theil be-
las-

Podział czwarty.

O rozkrzewianiu tego drzewa przez wyrosłki korzeniowe.

To rozkrzewianie zapewnie naywygodniejszy, i działając około niego cokolwiek przezornie i podług prawideł, pierwszemu mało co uśląpi, a przynajmniej w początkowym sadzeniu na gołym placu takowe wyrosłki istotne korzyści natychmiast nam przyniosą. Muszę tu jednak przestrzedz, że nie wszystkie wyrosłki korzeniowe do przesadzania są zdadne: bo blisko pnia z grubych czyli, że tak rzekę, z głównych korzeni pochodzące do tego użycia niezdatne, ponieważ ten kawałek macicowego korzenia, którego by przesadza-
jąc

lassen werden müßte, zu viel wäre, auch sich selten die zum Fortkommen des Baums so nöthigen C augwurzeln dabey befinden. Diese müssen, um zum Theil den Mutterbaum zu schonen, zum Theil aber auch, um den entfernteren guten Ausläufern den Nahrungsstof, dem sie von dem Mutterbaum durch die Wurzeln, an denen sie kleben, erhalten, nicht benehmen zu lassen, schön, fein und knapp an der Wurzel abgeschnitten werden, und kann dieses im Herbst oder Frühjahr geschehen. Die entfernteren Ausläufer, die gegen dem dünneren Ende der Mutterwurzel sich befinden, können zum Verpflanzen verbleiben, besonders bey etwas älteren Bäumen, denn bey jungen, die erst zu tragen anfangen, muß man sie gar nicht dulden; sie erschöpfen den Baum, und die Ausläufer sind nie so gut. Nur muß man auch hier die Vorsicht gebrauchen, damit dort, wo mehrere dieser Ausläufer aus einem Klumpen heraus wachsen, und beynahe eine Art von Gehäusch ausmachen, nur immer eines, und das schönste unter denselben gewählt, die übrigen hingegen fein an der Mutterwurzel abgeschnitten werden; es versteht sich daher auch von selbst, daß man zu diesem Ende ein sehr scharf geschliffenes Messer haben muß, denn ist das Messer nicht scharf, so, daß das Holz gefasert wird, so kann die Masse eindringen, die Mutterwurzel anbrüchig werden und

iąc wyrostek, poczęści zostawić wypadło, bywa za gruby, i rzadko się przy nim znajduią korzónki ssące, które są drzewu do przyięcia się bardzo potrzebne. Wyrostki po części dla ochrony macicy, po części zaś dla tego, aby odleglejszym wyrostkom dobrym nie uiać pożywienia, którego im drzewo maciczne korzeniami dostarcza, gładko, cienko, i przy samym korzeniu w iefieni lub na wiosnę urzynać należy. Odleglejsze wyrostki na cieńszym końcu macicowego korzenia znajdujące się, na przesadzanie zostać mogą, osobliwie przy drzewach cokolwiek starszych, bo przy młodych dopiero rodzić zaczynających, całkiem ich cierpieć nie trzeba; drzewo bowiem wycieńczaia, i nie są nigdy tak dobre. Lecz i w tym razie użyć trzeba tej przezorności, aby tam, gdzie więcej wyrstków z iedney kupki pochodząc, niby krzak formuia, iednego tylko co najpiękniejszego obrawszy, resztę cienko przy samym korzeniu macicznym poodrzynano; zaczym rzecz sama przez się dyktuie, że bardzo ostry nóż do tego mieć potrzeba, bo skoro nieostry, tedy się drzewo przedziwi, wilgoć wkładać, korzeń maciczny zarażać, i tenże pruchnieć może, coby ani drzewu macicznemu ani wyrostkowi nie służyło.

Da-

und zu faulen anfangen, was weder dem Mutterbaum, noch dem Ausläufer dienlich wäre.

Eine noch weit bequemere, zuversichtlichere, und besonders anzuempfehlende Art, um sich Zwetschenbäume aus denen Ausläufern in der Menge zu verschaffen, ist auch diese, daß man die jungen Ausläufer allenfalls nach dem ersten oder zweiten Jahre noch in ihrer Jugend, wenn überhaupt noch mehrere beysammen stehen, herausgrabe, sie alsdann mit Belassung der nöthigen Saugwurzeln, von der Mutterwurzel ganz, oder zum Theil trenne, solche, wie unten vom Verpflanzen gesagt werden wird, ordentlich an Ast, und Wurzel so viel nöthig beschneide, und in ein gutes dazu zubereitetes Gartenbeet, allenfalls 1 Schuh weit von einander, in einer gleichen Linie setze. Die auf diese Art versetzten Ausläufer setzen alsdann mehrere Saugwurzeln an, und haben noch immer eine gute Baumschule zum weiteren Versetzen in ein paar Jahren verschafft. Wenn sie sonst ordentlich, wie gesagt, gepflegt worden, werden so diese Bäumchen eben so reich an Saugwurzeln, als jene aus dem Fruchstein gezogenen. Nachdem nun gezeigt worden, wie die Bäume durch Einlegung der Fruchsteine, als auch durch die Ausläufer erhalten werden können, so handelt es sich noch:

Fünf-

Daleko wygodniejszy, pewniejszy, i szczer-
 gólniejszą zaletę mający sposób rozkrzewiania
 licznego drzew śliwowych wyroskami, jest
 także ten, iż młode wyroski po pierwszym
 lub po dwóch latach, kiedy ich jeszcze kilka
 razem stoi, wykopawszy, i z potrzebnemi
 korzonkami śsącemi od korzenia macicznego
 zupełnie lub w części oddzieliwszy, a potem,
 iak się niżej o przesadzaniu powie, z gałązek
 i korzonków, ile potrzeba, należyte okrze-
 sawszy, na dobrze uprawioney grzędzie co sto-
 pa ieden od drugiego w równey linii sadzi się.
 Wyroski tak przesadzone puszczają potem
 więcej korzonków śsących, i w lat kilka
 przysłużą się nam jeszcze dosyć dobrą szkołą
 do dalszego przesadzania. Pielęgnując tako-
 we drzewka porządnie, tak się w korzonki śsą-
 ce zbogacą, iak owe z pestek wyrosłe. Po-
 kazawszy, iak dochować się można drzewiny
 sadzeniem pestek i wyrosków, zachodzi tu
 jeszcze pytanie :

Fünfte Abtheilung.

Von der Pflege dieser beyden Kern- oder Ausläufer- Baumschulen im ersten, zweyten, oder dritten Jahre vor ihrer Versetzung in das Bestimmungsort.

Es ist überhaupt die Regel und eine Nothwendigkeit bey allen Baumschulen, wenn man sonst bald zu schönen, und zum Versetzen tauglichen Bäumen gelangen will, daß man dort, wo die Bäumchen hervorzuschießen anfangen, alles Unkraut, so sich in der Nähe befindet, nicht minder das Gras wegräume, und so lang sie sich in der Kernschule befinden, immerhin sowohl in Herbst als in Frühjahr die Erde leicht behacke. Dieses gilt auch bey der Erzeugung sowohl der einen als der andern Art
der

Podział piąty

O pielęgnowaniu tych obydwóch z pestek lub wyrostków rozkrzewionych szkół w pierwszym drugim, lub trzecim roku przed ich przesadzeniem na miejsce przeznaczone.

Jest to w ogólności reguła i konieczną potrzebą względem wszelkich szkół sadowych, aby chcąc przyiść prętko do pięknych, i na przesadzanie zdolnych drzewek, tam, gdzie drzewka wyraść poczynają, wszelki chwast w pobliżności będący, tudzież trawę uprzętać, i póki się drzewka w szkole pestkowej znajdują, zawsze na wiosnę i w jesieni ziemię koło nich lekko poruszać. To samo czyni się w rozplądaniu, iednego i drugiego gatunku śliwiny,

der Zwetschkenbäume, nur muß man die Erde nicht leichter auflodern, als bey andern Obstbäumen, weil sie sonst gleich im zweyten oder dritten Jahre immer nie zu dultende Ausläufer erzeugen, folglich nur höchstens so viel, damit die in ersten Jahren so nöthige Masse und sonstige Zuflüsse der Luft eingesaugt werden können; nur wird hier noch bemerkt, daß, da es oft geschieht, daß die Stämmchen sowohl aus den Steinen, als auch aus den Ausläufern, schon im ersten, oder auch im zweyten Jahre, wo sie noch nicht eine erwünschte Höhe erreicht haben, eine Krone ansetzen, oder mit zwey Aesten gleich aus der Erde zu wachsen anfangen, immerhin im ersten Fall die Nebenäste abgeschnitten, im zweyten Falle aber der tauglichste belassen, der andere hingegen ebenfalls recht scharf und fein abgeschitten werden müsse, wo alsdann das Bäumchen gezwungen wird, sich in die Höhe zu ziehen, und im dritten Jahre eine neue Krone ansetzt. Nach der Hand bleibt es in der Willkühr eines jeden Eigenthümers, ob er damit weiter auch im dritten Jahre verfahren wolle, oder sonst bey einigen nöthig finde, noch fernerhin auf diese Art zu verfahren, denn nach 3 Jahren, das ist im 4ten Jahre, und die Ausläufer auch oft noch früher, können sie schon ganz gut ausgegraben, und an ihren Bestimmungsort verpflanzt werden.

Nicht

tylko ziemie bardziey rozpulchniać należy niżeli dla innych drzew owocowych, bo inaczy zaraz w drugim lub trzecim roku puszczają wyrostki, których nigdy, zaczym naywięcey tyle tylko cierpieć należy, ile potrzeba, aby w pierwszych latach naciągać mogły wilgoci, i innych płynów powietrznych; uważać tu ieszcze wypada, iż, gdy się często zdarza, że pieńki tak z pestek iako też i z wyrostków pochodzące już w pierwszym albo drugim roku, nie dorosły do należytey wysokości, w gałązki rozrastają się, lub dwie gałązki zaraz z ziemi pędzą, w pierwszym razie uboczne gałązki po obcinać, w drugim zaś iedną najlepszą strzałkę zostawiwszy, drugą także ostrym nożem delikatnie oderznąć należy, tak bowiem przymuszamy drzewko piąć się w górę, i trzeciego roku w nowy rozrastać wianek. Do woli potem właściciela zostać, czyli to samo i w trzecim roku czynić zechce, lub czyli mu się przedłużenie tego zachodu potrzebnym być zdaie, po trzech bowiem latach, to jest w czwartym roku, a wyrostki częstokroć ieszcze wcześniefy zupełnie już wykopywanemi i na mieysce wyznaczone prześadzaniem być mogą. Także bardzo dobrze dla tego, że niektóre młode, a czasem i stare

Nicht minder ist es sehr gut, weil einige junge, ja selbst alte Stämme ein Art von Stacheln, Dorn ansehn, daß diese von Zeit zu Zeit schön glatt abgeschnitten werden — dieses trägt zur Güte und Fruchtbarkeit viel bey, denn läßt man diese, so sind die Zwetschken klein, oft auch sehr sauer.

Nach einer neu erfundenen Art, wenn jemanden dieses Behacken zu mühsam wäre, was bey'm Zwetschkenbaum eben nicht so erforderlich ist, können die von der Flachsbrechel abfallenden Hagen um die Bäumchen gelegt werden, denn diese lassen kein Unkraut darunter fortkommen, schützen vor zu starkem Frost, und auch vor zu starker Dürre, so daß man sich im Sommer um das Begießen nicht so sehr bekümmern darf. Auch Laub und Reisig von Nadelholz thut gute Dienste, doch müssen sie mit etwas belegt werden, damit sie der Wind nicht weg wehe; dann aber muß man etwas behutsam damit umgehen, und dann und wann bey zu starker Nässe auch etwas lüften.

pieńki nieiakieś kolce czyli ciernie wypuszcza-
ią, aby ich czasami gładzić, ponieważ to
wiele przykłada się do dobroci i urodzajności,
zostawiwszy bowiem kolce, rodzą się śliwki
małe i kwaśne.

Podług nowo wynalezionej sposobu,
gdyby komu takowe okrzesywanie trudne by-
ło, czego iednak śliwina niekoniecznie potrze-
buje, można drzewka termiciem z miedlicy
wypadającym obwiązywać, bo termicie nie
daie rosnąć pod sobą żadnemu chwastowi,
ochraniaią od nader ostrego mrozu, i wielkiej
posuchy tak, iż w lecie o polewanie nie wiele
się troskać potrzeba. Igliczki i gałązki drzew
igliczkowych są także dobre na to, lecz ich
iednak przyłożyć czym należv, ażeby wiatr
nierozwiał; powinno się także cokolwiek w tym
zachować ostrożności, i czasem podczas wiel-
kiej mokrości przewietrzać.

Sechste Abtheilung.

Von den Gründen und Plätzen, wo der Zwetschkenbaum füglich verpflanzt werden kann, und den dazu vorläufig zu treffenden Anstalten.

Man hat schon oben erwähnt, daß dieser Baum mit jedem Klima, Lage, Erdreich, wo nur sonst etwas fortkommt, vorlieb nimmt, freylich aber auch nach diesen sich richtet, früher oder später, mehr oder weniger, größere oder kleinere Zwetschken trägt, jedoch trägt er immer, wenn nicht besondere Fälle bey ein oder dem andern eintreten, welchen jedoch wenigstens vorgebeugt werden kann, wovon ich besonders unterhandeln werde. Da er, in einer angemessenen Entfernung gesetzt, nichts

ver.

Podział szósty.

O gruntach i mieyscach, gdzie śliwina wygodnie sadzona być może, tudzież o potrzebnych do tego przygotowaniach.

W yżey już wzmiankowano, że się to drzewo każdym klimatem, położeniem, i gruntem kontentuje, na którym cokolwiek tylko rośnie, lecz i to prawda, że stosując się do nich, wcześniéy lub późniéy, mniej lub więcej, i większe lub mnieysze śliwki rodzi, wszelako zawżé owoc wydać, jeżeli się szczególnieysze temu lub owemu drzewu niewydarzają przypadki, można stoli zapobiedz temu, iak niżey okażę. Gdy to drzewo w przyzwoi-
tey

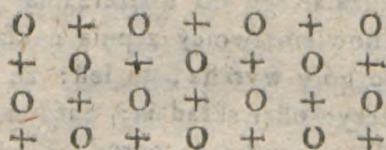
verdämmt, wenn man ihm sonst seiner Natur nach wachsen läßt, und nicht durch Beschneiden der Aeste, und besonders des Mittels: aufes ihn zu einer ausgebreiteteren Krone zwingt, denn der Natur nach wächst er aus dem Stamm in gespitzten Winkeln, und macht eine Pyramide, das ist, wie man sagt: er wächst mit den Aesten in eine Spitze, so er giebt sich also auch, daß er überall hin, nicht bloß in Gärten, sondern auch auf Hutweiden, öden Plätzen, Hügeln, Rändern von Wiesen, Feldern, an Bächen, Wegen, wo nicht ein blosser Sumpf, und zu naß ist, ja selbst in die Felder und Weingärten verpflanzt werden kann, nur rathe ich, immer wenigstens 3 Klaster von einander zu setzen, auch da, wo man einen eigenen Platz bloß für die Zwetschken widmet. Dieses ist die schicklichste Entfernung auch von daher, damit, wenn ein oder der andere Baum zu tragen aufhört, noch ein Platz zwischen diesen älter gesetzten erübriget, neue dergestalt nachzupflanzen, daß, sobald die alten zu tragen auf ören, zu Holz gefällt und ausgegraben werden, schon die neugesetzten da stehen, und tragen.

Wenn man an Rändern der Gründe oder sonst an Wegen einfach setzt, so hat man sich um eine gerade Linie nicht zu bekümmern, wenn man aber
einen

tey odległości posadzone bynajmniej nie
 głuszy, dając mu rosnąć naturalnie, i obrzy-
 naniem gałęzi, osobiwie strzałki ścieżnicy,
 nieprzymuszając go do rozszerzania wieńca,
 z natury bowiem swoiey z pnia nakształt pi-
 ramidy do góry wyraża, to jest: że gałęzie
 śliwiny szczyt ostry składają: zaczęmy widzieć,
 iż wszędzie, nie tylko po ogrodach, ale także
 na pastwiskach, pustych gruntach, wzgórkach,
 po brzegach łąkowych, polowych, nad stru-
 mykami, drogami gdzie nie są same bagna lub
 grunta za mokre, a nawet po polach i winni-
 cach sadzonym bydź może; radzę tylko za-
 chować w sadzeniu odległość przynajmniej 3
 łazni jednego drzewa od drugiego, w tym na-
 wet miejscu, które samym śliwkóm poświę-
 cone. Ta odległość jest i dlatego nayprzy-
 zwoitszą, ażeby skoro drzewo które rodzić
 przeffanie, miejsca jeszcze między starymi
 drzewami do sadzenia młodych tym sposobem
 zbywało, iżby drzewa stare, przeffawszy ro-
 dzić, wykopać się i porąbać, a młode już
 posadzone rodzić mogły.

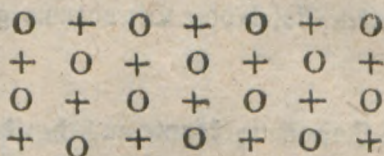
Sadząc po gruntowych brzegach, lub
 koło drogi, nie trzeba starać się o prostą le-
 nyę; lecz obrawszy miejsce umyślnie na same
 drze-

einen Platz bloß zu Zwetschenbäumen, oder auch untermengt mit andern Obstbäumen wählt, so ist die schicklichste Figur diese:

Wo die + stehen, bedeutet es die Bäume, wie sie gleich Anfangs 3 Klafter von einander gesetzt werden sollen, so daß es nemlich von jeder Seite eine Allee vorstelle; die O bedeuten die Plätze, wo die neuen Bäume nachgesetzt werden, wenn die ersten, das ist, die mit + bezeichneten, zu tragen aufhören, und ausgehackt werden sollen, denn auf diese Art bleibt immer die nemliche Figur und Allee. Oder man nehme an, daß man einen Obstgarten auch untermengt mit andern Obstbäumen aussetzen will, z. B. mit Birn und Aepfelbäumen, so setzt man da wo die + sind, die hochstämmigen Bäume 6 Klaftern von einander, und da wo die O stehen, Zwetschen, oder sonst gute Flaumenbäume z. B. Brünner = Zwetschen, Mirabeln oder sonst sogenannte französische Flaumen, wenn man sie be-
sitzt, das ist also 3 Klaftern von dem hohen Stamm, denn so hat man den Vortheil, daß im Zwi-
schen.

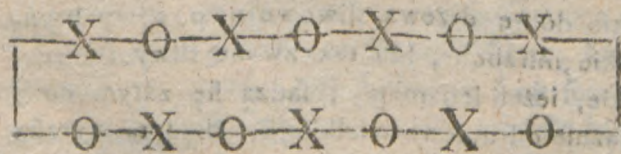
drzewo śliwowe lub razem z innemi owocowemi, tak ią nayprzyzwoiciej sadzi się, iak następująca figura pokazuje.

Umieszczone + oznaczają drzewa, iak zaraz początkowo co 3 sążnie od siebie sadzone być powinny, tak iżby z każdej strony był szpaler; znaki O pokazują te miejsca, na których nowe drzewka sadzić się mają, kiedy stare + oznaczone rodzić przestaną, i wycinać się muszą, bo tym sposobem pozostanie ta sama figura i szpaler. Lub chcąc założyć sad innych także drzew owocowych, na p. śliwnik razem z gruszami i jabłoniemi, sadzą się na + drzewa wielkie w odległości 6 sążni od siebie, a na O węgierki, lub inne iakie dobre drzewa śliwowe n. p. śliwy bryńskie, mirabole, lub tak zwane śliwy francuzkie, jeżeli ich mamy, sadzą się zatym co 3 sążnie od drzewa wielkiego, z kąd ta wyraść korzyść, że nim jabłoń lub grusza do pory naywiększey urodzayności przyidzie, i rozprze-
sirze.

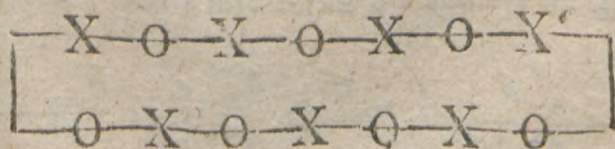
schenraume, bis der Apfel- oder Birnbaum in die beste Tragbarkeit kommt, und sich ausgebreitet hat, der Zwetschenbaum durch 20. 30. auch 40. Jahre schon getragen hat, ohne daß ihm der Schatten des starken Apfel- oder Birnbaums geschadet hätte.

Diese Anweisung könnte auch bey den Feldrainen, und Gränzen zwischen den Obrikeit und Untherthanen unter sich, oder zwischen weim immer dienen, und würde vielleicht manchen Streitigkeiten durch Einackerung vorgebeuet. Denn oft hat man die vorgeschriebenen Rainen zwischen den Gründen mit einem blossen sogenannten Nasen-Streif breiter oder minder breit, oder man läßt es bloß bey einer Furche bewenden. Ist es, daß ein solcher Nasenstreif ohngefähr eine halbe Klafter Breite hat, oder etwas minder, oder geht gar ein Weg, Fußsteig darüber z. B.

firzeni się, śliwina już 20 30 a nawet 40 lat
rodziła, nieponosząc żadney szkody przez cień
dużey gruszy lub jabłoni.

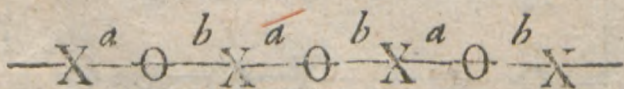
Ten sposób mogąc także służyć na mie-
dzach i granicach między zwierzchnościami
i poddanemi, lub między kim kolwiek, nie-
iedenby może kontrowersyi przez worywa-
nie się powstaiący zapobiegać. Bo często
miedze po między gruntami trawnikiem tylko
szerszym lub węższym, albo samą tylko bruz-
dą oznaczonemi bywają. Jeżeli taki smug
trawnikowy ma około pół łaznia szerokości,
lub mniej, lub ieżeli nawet droga albo scie-
żka przez niego idzie, n. p.

so könnten da, wo die X linker Hand stehen, 6 Klafter von einander die Zwetschkenbäume des Nachbarn linker Hand, dort aber, wo die X rechter Hand stehen, jene des Nachbarn rechter Hand gesetzt werden, und bey O könnten, wie oben gesagt, die Nachpflanzungen beyderseits geschehen.

Die Nachpflanzungen dieser Art können ins Unendliche gepflogen werden, denn sind die jungen Bäume angewiesenermassen nachgepflanzt, und die älteren mit allen Wurzeln ausgehaut, so verwirft man das Loch, und laßt es 10, 15. Jahre rasten, bis man glaubt, daß die nachgesetzten bald zu tragen aufören werden, wo alsdann wieder an den Ort, wo die ersten gestanden, nunmehr die dritten nachgesetzt werden, und so fährt man mit der 4ten Pflanzung an die Stelle der zweyten, und so weiter fort.

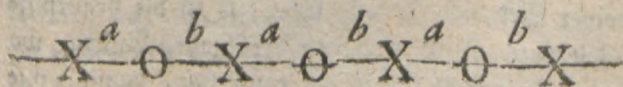
Das nemliche dient, wo Gräben sind, wo aber blosser Furchen, oder schmähle Gipfel sind, z. B. ebenfalls a 6 Klafter breit,

tedyby się tam, gdzie X po lewey ręce stoia,
co sześć sążni śliwy sąsiada po lewey ręce,
tam zaś, gdzie X po prawey ręce, śliwy są-
siada po prawey ręce sadzić, a na miejscach
O drzewa nowe, iak wyżej mówiono, z obu
strón dosadzać mogły,

Tym sposobem wiecznie dosadzać można,
bo młode drzewka według powyższego prze-
pisu dosadziwszy, a stare z korzeniami wyko-
pawszy, zarzuca się dziura, aby 10 15 lat wy-
poczęta ziemia, póki dosadzone drzewa nie-
wydadzą znaków, że w krótkce rodzić prześta-
ną, w tenczas bowiem w tym miejscu, gdzie
pierwsze stały, trzecie następstwo się sadzi, po-
stępuiąc tym samym sposobem z czwartym do-
sadzaniem na miejsce drugiego, i tak daley.

To samo służy, gdzie są rowy, ale gdzie
są bruzdy, lub wązkie wierzchołki, n. p.
także 6 sążni szerokości,

so könnte der Nachbar rechter Hand die Plätze mit X, und jene mit O der Nachbar zur Linken einnehmen, und jener zur Rechten zur Nachpflanzung jeuen in a, und jener zur Linken eben zu dem Ende jenem in b haben; auf diese Art würden nicht nur ohne Schaden die sonst öden Plätze benutzt, sondern auch die Gränzen befestiget; dieses müßte freylich bey erster Anlage in Beyseyn der obrigkeitlichen Beamten geschehen. Alle Raine tragen ohne diesem nichts, und wie viele andere leere Plätze giebt es nicht? Sie mögen noch so elend seyn, so ist doch keiner so schlecht, wo die Zwetschke nicht fortkommen könnte — warum soll man diesem so guten, und unschuldigen Baum dieses Plätzchen nicht vergönnen, da er uns so geschwind unsere Willfährigkeit reichlich bezahlt?

Sobald die Plätze gewählt sind, so ist es sehr gut, wenn besonders bey größeren Verpflanzungen die Löcher eher gemacht werden, damit die rothe Erde, wie man sagt, geschwängert, oder wie sich der Landmann ausdrückt, aufgefrischt wird, so z. B., will man die Bäume, was immer für einer Art, im Herbst setzen, so ist die bequemste Zeit dazu gleich nach dem Frühjahrs-Anbau, wo man eben nicht so viel zu thun hat, damit, wie die Bäume ausgegraben werden, sie gleich versetzt werden können.

Wie

tam sąsiad po prawey ręce mieysca X a mieysca O sąsiad po lewey ręce zaiąc, i na dosadzanie sąsiad po prawey ręce mieysce *a* po lewey zaś mieysce *b* użyć może; tym sposobem nietylko by puste place bez szkody na pożytek obrócono, aleby także granice obwarowano; pierwsze iednak załadzenie dźiaćby się powinno w przytomności dominikalnego oficyalisty. Na wszystkich miedzach bez tego nic nierosnie, i wieleż to niema innych ieszcze próżnych placów? Niech będą najmizernieysze, wszelako zaden tak dalece mizernym bydź niemoże, iżby śliwina rosnąć na nim niemogła — dla czegoż tak dobremu i nieszkodliwemu drzewu takowych placów użyczyć niemamy, kiedy się nam tak prętko i obficie za naszą usługność wypłaca?

Obrawszy na ten koniec place, bardzo dobrze osobliwie w licznieyszym rozładzaniu pokopać w przód dołki potrzeba, aby się martwa ziemia ożywniła; tak to n. p. chąc dzewa iakiegokolwiek bądź rodzaju w iesieni sadzić, nayskładnieyszy czas jest do tego zaraz po zasiewach ozimych, kiedy bez tego niewiele jest roboty, ażeby drzewa natychmiast po wykopaniu przesadzić się mogły.

Wie breit, und tief die Löcher dazu gemacht werden sollen, da muß man sich nach Güte des Bodens, Beschaffenheit und Stärke des Baumes richten. Für Zwetschken- und Flaumenbäume ist die Breite von 2 oder anderthalb Schuh, und eben so tief, genug; ist die Erde für sich gut, und nicht zu schottrich oder steinig, daß die Wurzeln nicht gut bedeckt werden könnten, so muß man sich um etwas gute Erde, z. B. von dem Auswurf der Gräben an Feldern, Wegen u. d. gl., was man eben am nächsten hat, umsehen, und schon ehe zu den Löchern zuführen, damit nur die Wurzeln gut, unter sich und darüber, eingeschlossen werden. alsdann, wenn dieses geschehen, hat man sich obenher nicht weiters so sehr zu blümmern, wenn auch etwas Schotter darauf kommt.

Um Pfähle braucht man bey dem Zwetschkenbaum, um ihn anzubinden, eben nicht so ängstlich zu sorgen, denn es sind zu dem Ende, wie erst angerathen worden, hinlänglich tiefe Löcher gemacht, und die Zwetschkenbäume so gesetzt, wie die nachfolgende Abtheilung enthält, es kann ihm also für keinen Fall der Wind etwas schaden, weil der junge frische Zwetschkenbaum ein zähes, beugames Holz hat, schon immer vor andern Obstbäumen mit den meisten Wurzeln versehen, auch wenn er im Herbst

Względem głębokości i szerokości dołków
 kłosać się trzeba do dobroci gruntu, tudzież
 do jakości i mocy drzewa. Dla śliw dosyć
 jest szerokości i głębokości na 2 lub półtory
 stopy; jeżeli ziemia sama przez się niedobra,
 lecz rumowata lub kamienista, tak iżby ko-
 rzenie niezawszyfikim mogło być przysypa-
 ne; tedy o trochę dobrej ziemi, n. p. z ro-
 wów przy drogach, o koło pół i. t. p. posta-
 rać się, i już ją pierwej do dołków zwieść
 potrzeba, ażeby korzenie spodem i wierzchem
 należycie okopać, bo potem mało natym zale-
 ży, kiedy na sam wierzch cokolwiek rumu
 przypadnie.

Nietrzeba także bardzo troskać się o koły
 do przywiązywania śliw, bo skoro według
 powyższej rady dość głębokie dołki poko-
 pano, i śliwinę kłosownie do przepisu w nastę-
 pującym udziale posadzono, tedy iczy wiatr
 w żadnym przypadku zaszkodzić niemoże,
 ponieważ młoda świeża śliwina ma drzewo
 gibkie i niekruche, a ze wszystkich drzewin
 owocowych najwięcej korzeni, posadzona zaś
 w jesieni przez mrozy i uśladła ziemię dosyć

E 2

przy-

gesetzt ist, durch den eintretenden Frost, und gesetzte
 Erde befestiget genug ist, mit ersten Tagen des
 Frühjahrs neue Wurzeln in der Menge schlägt,
 die Krone in gespitzten Winkel zulauft, und selten
 im Freyen 8 Schuh Höhe über die Erde im Stamm
 erreicht. Dann würde auch bey einer allgemeinen
 Anpflanzung der Zwetschkenbäume zu viel Stän-
 genholz versplittert, und also diese Anpflanzung
 einer Art von Widerspruch erliegen, weil dadurch
 auch der Holztheuerung einigermaßen vorgebeugt
 wird, wie dieses weiter unten dargethan wird.
 Es wird daher bloß auf einige Aufmerksamkeit der
 Viehhüter ankommen, wenigstens die ersten zwey
 Jahre der Zubringlichkeit des allensfalls auf den
 Gründen sich weidenden Viehes vorzubeugen, und
 abzuwehren.

przymocowaną bywa, w pierwszych dniach wiofny wiele nowych korzónków wypuszcza, gałęzie prosto w górę pędzi, i ponieważ icy pień na wolnym miejscu rzadko do 8 stóp wysokości nad powierzchnią dochodzi. Inaczej przez powszechne sadzenie śliwiny wieleby kołów napsuto, i to działanie w kontradycyę podano, albowiem przez takowe krzewienie zapobieży się poniekąd drogości drew. iak niżej dowiodę. Zaczyn iedynie na baczności pastuchów polegać będzie, aby przynajmniej w pierwszych dwóch latach bydlu na takowych gruntach pasającemu się dzrowiny psuć niedawali.

Siebente Abtheilung.

Vom Ausgraben der jungen Sämlinge,
und von Vorsichten bey Verpflan-
zung derselben.

Sobald im Herbst die Blätter von den Bäu-
men abgefallen, oder im Frühjahr, bevor noch
die Bäume ausschlagen, oder sonst in Saft tre-
ten, was nach Unterschied des Klima, Lage, und
der Witterung früher oder später geschieht, tritt
die wahre Zeit ein, die Sämlinge auszugraben,
und in die zugerichteten Plätze zu versetzen, und
so wie dieses von allen Obstbäumen gilt, eben so
gilt es auch bey dem Zwetschkenbaume; ob aber
der Herbst oder das Frühjahr zu Verpflanzung
der

Podział siódmy.

O wykopywaniu młodej drzewiny
i ostrożnościach koło iey prze-
sadzania.

Wieścieni, skoro liście z drzewa opadnie, a
na wiosnę, nim drzewa rozwiną się, lub soki
krążyć poczną, (co według rozmaitości klima-
tu, położenia, i pogody wcześniej lub później
następuje;) prawdziwa jest pora do wykopy-
wania młodych drzewek, i przesadzania ich
na miejsca przygotowane, a iako to wzglę-
dem wżyskich drzew owocowych, tak też
względem śliwiny zachować należy; czyli zaś
ieściem, czy wiosną do przesadzania drzew
owo-

der Obstbäume zuträglicher seye, läßt sich nicht so genau bestimmen. Hat man die Baumschule bey der Hand im Orte, so ist es ziemlich gleichgültig, wenn es geschleht; müßte man hingegen die Säzlinge aus entfernten Orten erst herbeychaffen, und zwar aus einem wärmeren Klima in ein rauheres, so würde ich zu diesem Ende den Herbst dem Frühlinge vorziehen; denn oft geschieht es, daß in der Ebene der Baum schon in Saft tritt, wo dagegen im Gebirge die Erde noch gefroren ist.

Bev Ausgrabung der Säzlinge ist vorzüglich in Acht zu nehmen, damit die kleinen Saugwurzeln nicht verletzt werden, und so viel möglich noch Erde daran klebe, mit welcher man das Bäumchen ohne weiters versehen kann, dann aber, damit diese ausgegrabene Säzlinge an ihrer Wurzel von der Sonne nicht so sehr beschienen, oder sonst vom Winde bestrichen werden, folglich, wenn bey stärkerer Verpflanzung das Einsetzen nicht gleich geschieht, so ist nothwendig, daß ihre Wurzeln entweder mit Erde — Reißig oder sonst verwahrt werden. Erhält man dagegen die Säzlinge aus einer weiteren Entfernung, so müssen sie selbst mit Moos und Stroh an der Wurzel gut verwahrt, auch bey starker Dürre und weitem Verführen dann und wann etwas benezt werden, endlich,

owocowych lepsza, nie dać się dokładnie zdecydować. Mając szkołę sadową przy ręku, obojętną jest rzeczą, kiedy się przesadza; lecz musiałby drzewka dopiero z dalekich miejsc sprowadzać, a do tego jeszcze z klimatu cieplejszego do ośniejszego, przenieść bym w tym razie iść nad wiosnę; bo trafia się często, że na płaszczynie drzewo już soczyć poczyną, gdy tym czasem w górach ziemia jeszcze zamarzła.

Wykopując drzewka naybardziej na to uważać należy, żeby nienadwerżano drobnych korzonków ścących, i ile możności ziemię z nich nieobiłano, z którą drzewko bez dalszego zachodu przesadzić można; lecz natenczas, kiedy się dla wielkiej roboty nie zaraz przesadza, korzenie wykopanych drzewek ziemią, gałązkami, lub czym innym przykryć należy, żeby od słońca nie wysychały, lub od wiatru przewiewane niebyły. Dostając drzewka z daleka, na miejscu mchem i słomą około korzenia dobrze opatrzone być powinny, a podczas wielkiej posuchy i w dalekim przewozie korzenia czasem odwilżać potrzeba nakoniec obawiając się, że pomimo to wszystko korzenie cokolwiek ucierpiało, i zwiędło,

lich, wenn man befürchtet, daß dessen ohngeachtet die Wurzeln etwas gelitten, und verwelkt wären, so ist es sehr dienlich, wenn die Sämlinge mit ihren Wurzeln in ein stehendes Wasser, z. B. in eine Dorflacke auf einige Zeit vor dem Versetzen gelegt werden, beym Verpflanzen hingegen selbst ist vorzüglich sich in Acht zu nehmen, daß die allenfalls beschädigten Wurzeln, besonders bey Sämlingen von Ausläufern, wo ein Theil der Mutterwurzel beym Herausnehmen mit abgehakt, und verlegt wird, schön fein, glatt, mit einem scharfen Messer ab, oder wenigstens beschnitten werden, und man wird ganz wohl thun, wenn man den verwundeten Ort mit Baumwachs, oder Baumkitt, oder in Ermangelung dessen, allenfalls mit Leim beklebe; hat der Sämling viele Saugwurzeln, so braucht es eben nicht, die Aeste so sehr zu beschneiden, es ist genug bis aufs dritte Aug, giebt es hingegen deren wenige, und der Sämling hätte viele Aeste (was bey Zwetschken fast nie geschieht, denn dafür hat die Natur reichlich gesorgt) so schneidet man die stärkeren Aeste gerade bey dem Stamm ab, und läßt ihm nur einige der schwächeren, was sich alles nicht so genau bestimmen läßt, sondern die Uebung ein mehreres lehren muß. Ist nun der Sämling auf diese Art zubereitet, was am Plage der Versetzung geschieht, so

dło, drzewka korzeniami w stojącej wodzie n. p. w kałuży na czas nieiaki przed przesadzeniem namoczyć, przesadzając zaś naybardziej na to baczyć należy, aby nadwężone korzenia, osobliwie przy wyrostkach, z częścią korzenia macicznego wyiętych i przesadzonych, ostrym nożem gładko i delikatnie odcięto, lub przynajmniey poobryzano, i bardzo iest dobrze skaleczone mieysce woskiem lub kitem sadowym, lub w niedostatku tego i gliną zalepić; iezeli drzewko ma wiele sących korzeni, tedy gałązek bardzo obcinać nietrzeba, i dosyć będzie do trzeciego oczka, lecz iezeli ich mało, a dużo ma gałęzi (co się w śliwinie nigdy nie przytrafia, bo ią natura obficie opatrzyła) tedy grubsze gałęzie przy samym pniu obrzynają się, zostawując kilka mnieyszych, czego iednak dokładnie oznaczyć nie można, i tylko z doświadczenia nauczyć się trzeba. Przygotowawszy tym sposobem drzewko na mieyscu przesadzania, sypie się w dołek trochę lepszej ziemi, i sadza drzewko pionowo korzeniem rozprzestrzenionym, i poruszywszy drzewko podczas narzucania, aby ziemia do wszystkich korzónków przyległa, kilka rydlów ziemi znova nasypać. i cokolwiek przydeptać, potem zaś tak wysoko zasysy-

so wird in die Grube etwas bessere Erde geworfen, der Säbling gerade hinein gesetzt, die Wurzel selbst ausgebreitet, wo man alsdann wieder nur etwas bessere Erde darauf wirft, und bey dessen Hineinwerfen das Bäumchen etwas schüttelt, damit sich die Erde an alle Wurzeln gut anschließe, und nachdem man mehrere Schaufeln Erde darauf geworfen, so wird die Erde mit den Füßen etwas angetreten, dann aber weiter, und zwar so hoch angeworfen, als das Bäumchen beym Herausnehmen in der Erde stand; am besten ist es aber, wenn das Bäumchen eingeschläumt, das ist, beym Versetzen zugleich mit etwas Wasser begossen wird.

Wird dieses alles beobachtet, und der Baum beym Einsetzen eingeschläumt, so kann man aus vielen Erfahrungen versichert seyn, daß nicht so bald ein Bäumchen ausbleiben wird.

sypać należy, iak drzewko przed wykopaniem w ziemi tkwiło; naylepiey jest drzewko замуścić, to jest podczas przesadzania cokolwiek polać wodą.

Zachowawszy to wszystko, i podlawszy drzewko podczas przesadzania, z wielu doświadczeń upewnionemi bydz możemy, iż rzadko się które drzewko nieprzyimie.

Achte Abtheilung.

Von der Pflege der verseßten Zwetschken-
Bäume, und einigen gemeinen Mit-
teln, um sie gut und tragbar zu erhal-
ten, und von besonderen Zufällen zu
schützen.

Nachdem das Zwetschkenbäumchen so gesetzt ist,
es sey auch neben einigen jungen Äpfeln, oder
sonst einem Fruchtbaume, so bedarf es einer wei-
tern, eben so mühsamen, Pflege nicht. Nur in
den ersten Jahren, wenn es ins Freye gesetzt wird,
und die Rinde noch zart ist, so ist es dem Wild,
besonders aber dem Hasenfraß ausgesetzt, denn sie
nagen nicht nur die jungen Zweige ab, wenn sie
selbe erreichen können, (daher dann auch immer die
höchsten und stärksten ins Freye zu versehen wä-
ren)

Podział ósmy.

O pielęgnowaniu przesadzonych drzewek śliwowych, i niektórych prostych środkach do zachowania ich w dobrym stanie i przy urodzajności, tudzież ochronienia od szczerólniejszych przypadków.

Drzewko śliwowe, nawet przy jabłónkach lub inney owocowey drzewinie tym sposobem posadzone, niepotrzebuie dalszego nader pracowitego pielęgnowania. W pierwszych tylko latach na wolnym mieyscu będąc posadzonym, kiedy kora ieszcze delikatna, dziczyzna a osobiwie zaiące ogryzać go zwykły, bo nie tylko młode obcinaia gałązki, skoro dosięgnąć ich mogą (dlaczego na otwartym mieyscu zawsze naywyższe i naymocniejszye drzewka
sa-

ren) sondern sie vergreifen sich auch am Stamm, und nagen die noch junge Rinde oft um und um ab, wo alsdann der junge Baum zu Grunde gehen muß, wenigstens in so weit als er abgenagt ist; ist er aber nur zum Theil beschädigt, so thut der unten beschriebene Baumkitt gute Wirkung.

Diesem vorzubeugen umbindet man den Baustamm mit Stroh, Schilf, Reisig, oder sonst mit andern Gesträuchen, besonders stacheligen, damit das Wild nicht dazu kann, versteht sich aber, daß da die Bäumchen an keinen Pfahl gebunden, diese Verbindungen der Stärke des Baumes angemessen seyn müssen, und so gestellt, damit sie den Baum selbst nicht darunter drücken. Diese stacheligen Umbindungen sind auch da besonders anzurathen, und können das ganze Jahr verbleiben, wo man sonst das Stroh wieder im Frühjahr, wo kein Schnee mehr zu befürchten ist, abnimmt, und dem Vieh unterstreut, wenn an diese Derter des Vieh auf die Weide getrieben zu werden pflegt. Freylich greift der Hase die Zwetschkenrinde nicht so leicht an, sondern viel lieber jene von jungem Aepfeln, und Birnbäumen, allein wenn ihn die Noth zwingt, so bedient er sich auch dieser. Nach 8 und mehreren Jahren läßt er sich diese weder
in

sadzić potrzeba) ale się także i pnia chwytając, młodzinchną ielszcze korę częstokroć na około obiadają, przez co drzewko ginąć musi, prynajmniej tak dalece, ile jest ogryzionym; jeżeli zaś tylko po części jest uszkodzonym, tedy kit sadowy niżej opisany bardzo jest na to skuteczny.

Dla zapobieżenia temu obwiązanie się pieńkiem słomą, trzcina, suchemi gałązkami, lub innym jakim krzaczowiskiem, osobliwie kolczytym, ażeby dzierzyna przyśiąć niemożna, lecz rozumi się, że ponieważ drzewko nie bywa przywiązane do koła, takowe obwiązanie do grubości drzewka stosowne i tak zrobione bydz powinno, ażeby samo przez się drzewka nie ugniatało. Kolczyście obwiązania na ten czas szczególniej są pożyteczne, i cały rok na drzewku zostawać mogą, kiedy się słoma na wiosnę śniegami już niegrożącą zdeymnie, i ścieli pod bydło, które w takowe miejsca na paszę pędzone bywa. Prawda, że zaiąc kory śliwowey nie tak łatwo się chwytą, lecz daleko więcej korę jabłonek i gruszek lubi, kiedy go iednak głód przyciśnie, i śliwkom nieprzepuszcza. Po 8 i więcej latach nie bierze się do niej nawet w nay-

wię-

in der Noth gefallen, weil sie ihm schon zu stark wird.

Dann aber, weil einige Insekten den Zwetschenbaum auch anfallen, ist es nöthig, daß man ihre Nester schon im Herbst, Winter, und Anfang des Frühjahrs nachsuche, und zerstöre. Solche setzen ihre Eyer oft in die überm Winter an Bäumen gebliebenen verwickelten Blätter, oft an Nesten gleich einem Ring, daher die gewissen Kinsgeltraupen oft in den am Stamm oder Wurzel sich zeigenden Moos kommen. Daher muß man alle Blätter, die auf dem Baum, oft auf einem Gespinnt, hangend verbleiben, rein abnehmen, die Ringeln, so wie das Moos, mit stumpfen Messer bey etwas feuchtem Wetter abkratzen, und überhaupt die Bäume schön glatt erhalten, und da, wo der Baum oft anbrüchig wird, den Anbruch ausschneiden, und mit unten beschriebenen Kitt bestreichen, das abgenommene abgekratzte hingegen nicht wegwerfen, sondern gleich verbrennen, denn sonst sind sie nicht getilgt, und leben oft in warmen Tagen auf, kriechen auf die Bäume, und vereiteln größtentheils die Frucht.

Endlich ist es sehr gut, in der Zeit, wenn die Knospen sich zu entwickeln anfangen,
und

większey potrzebie, bo już dla niego za twar-
da.

Ponieważ także niektóre owady drzewka
śliwowe napadają, przeto potrzeba gniazda
ich już w jesieni, podczas zimy, i na począ-
tku wiosny wyszukiwać i burzyć. Owady
niosą swe jaja częstokroć w liściach powikła-
nych, a przez zimę na drzewie pozostałych,
czasem zaś na gałęziach nakształt pierścion-
ków, dlatego to pewne gaśienice pierścionko-
wate często pokazują się we mchu na pniu
lub korzeniu wyrostym. Ztąd tedy wszystkie
listki na drzewie lub na pałęczy nie pozostałe
do czystego obrać, tudzież pierścionki i mech
tęnym nożem podczas wilgotnego cokolwiek
czasu oskrobać, i w ogólności drzewa gładko
utrzymywać, rozpadliny wyrzynać, i kitem
niżej opisanym zalepiać, a oskrobiny nie rzu-
cać na ziemię lecz natychmiast palić potrzeba,
bo tak się owady nie zagubią, owszem pod-
czas gorących dni ożywszy, na drzewa wła-
żą, i owoc po największey części niszczą.

Nakieniec bardzo jest dobrze w ten czas,
kiedy się pączki rozwijać począł, i pod-
czas]

und bey warmer Witterung ein kühler kurzer Regen, oder sonst kurze gähe Kühle, dann Wärme einfällt, so man den Honig nennet, die Bäume öfters zu beuteln, denn nach diesen Regen findet man an den Knospen süsse Tropfen, wozu verschiedene Fliegen und Käfer kommen, diesen so süßen Thau oder Tropfen einsaugen, und zugleich in die noch zarten Knospen Eyer legen, wo dann verschiedene Würmchen, grüne, gestreifte, braune in die Millionen entstehen, und die Blüthe vereiteln. Dieses ist eine allgemeine Regel bey allen Obstbäumen.

Es giebt noch verschiedene kleine Zufälle, welche sich bey denen Zwetschenbäumen, und überhaupt bey Obstbäumen ereignen, und sehr bewährte Mittel dagegen; da jedoch diese Fälle bey den Zwetschenbäumen im Allgemeinen fast nie, im Einzelnen aber selten eintreffen, folglich, da sich hier bloss um die Zwetschenbäume handelt, halte ich es für überflüssig sie anzuführen, und dies dürfte vielleicht ein Gegenstand bey einer ausgebreiteteren Abhandlung über die Obstbaumzucht im Allgemeinen seyn, nur glaube ich noch des Harzes wegen einige Erinnerung zu machen.

czas ciepła zimny deszcz niedługo pada, albo nagłe zimno krótko potrwałszy, ciepłu miodkiem zwanemu znow ustepuie, drzewa często otrząsać, albowiem po takim deszczu na pączkach znayduią się słodkie kropelki, do których rozmaite muchy i chrząszcze zgromadzaiąc się, i wypiiiając ten płyn słodki, w delikatne ieszcze pączki iaia niosą, z których potém miliony rozmaitych zielonych, paskowatych, brunatnych robaczków wylęgaia się, i kwiat psuia. To iest powszechnym prawidłem względem wszystkich drzew owocowych.

Zdarzaią się prócz tego różne małe przypadki drzewinie śliwowej i w ogólności wszystkim drzewom owocowym, lecz bardzo doświadczone środki przeciwko nim mamy; gdy iednak takowe przypadki drzewinie śliwowej ogólnie prawie nigdy, a drzewkom z osobna bardzo rzadko trafiaia się: przeto mówiać tu tylko o samey śliwinie, przytaczając te środki zbyteczną bydź sądzę, albowiem ten przedmiot w obszerniejszym wywodzie o pielęgnowaniu sadowiny zawierać się powinien, wszelako rozumiem, że mi o kleiu namienić ieszcze wypada,

Nie.

Mancher Zwetschenbaum, besonders wenn man die Verwundung nicht gleich verklebt, wird harzflüssig. Dieser Harz, so eine Art von Gummi ist, muß abgekrast werden, und der Theil ausgeschnitten, wie unten angerathen wird, denn sonst steht man in Gefahr, daß der Baum in kurzer Zeit sich erschöpft, und zu Grunde gehet. Ein noch besonderer, und bey dem deutschen Zwetschenbaum beynahe ganz eigener Fall sind die gewissen Taschen-Schmuren, oder wie man die Auswüchse der Frucht nennen mag, wo besonders bey eintretenden nassem Juny, die angelegte Zwetsche theils in sichelförmige, theils klumpige derley Auswüchse ausartet, und zwar so, daß oft die zu hoffende reichste Ernte da und dort größtentheils vereitelt wird. Die Taschen enthalten oft einen Wurm, den man auch in einigen reifen Zwetschen gewahr wird, bey vielen aber findet man keine Spur davon, weder einen Stich; es scheint daher, daß diese Auswüchse bloß die Folge einer allzunassen Witterung, oder zu tiefen und der minder der Mittagssonne ausgesetzten Lage seye. Diesem Fall, welcher sich aber selten von Bedeutung ereignet, vorzubeugen, ist meines Wissens noch kein bewährtes Mittel bekannt; meines Erachtens aber glaube ich, so wie man sich auch bis nun größtentheils überzeugt hat, daß wenn die Zwetschen

Niektóre drzewa śliwowe, osobliwie kiedy skaleczone miejsce niezaraz się zalepi, kley z siebie wypuszczają. Ten kley, który iest pewnym rodzajem gummy, trzeba wyskrobać, i tę częśćkę drzewa wyrznać, bo inaczy obawiać się należy, iż się drzewo w krótkim czasie wyśli, i zniszczenie. Szczególniejszy ieszcze, i niemieckim śliwkom iedynie prawie właściwy przypadek iest ten, iż osoliwie w wilgotnym miesiącu Czerwcu zawiązki śliwek częścią w sierpowate, a częścią w bryłkowate zasniedki tak dalece obracają się, że częstokroś nadzieia nayobfitszego plonu udaremnioną bywa. W zasniedkach bywa często taki robak, iaki w niektórych dojrzałych śliwkach znayduiemy, u wielu niepostrzegamy ani śladu ani przekłócia, wnosić z tąd potrzeba, że te zasniedki są tylko skutkiem nader wilgotnego czasu, lub położenia niskiego, i na południowe słońce nie wydanego. Dla zapobieżenia temu przypadkowi, rzadko wiele znaczącemu, ile mi wiadomo, ieszcze żadnego doświadczonego środka nie wynaleziono; moim zdaniem śliwki, iak się o tym dotychczas przeświadczone, stojąc na położeniu wysokim, południowym i przewiewnym, naymniey temu złemu podpadają; zaczym śli-

Kenbäume, so eine erhabene, mittägige, oder sonst lüftige Lage haben, sie diesem Uebel am wenigsten unterliegen, folglich je freyer der Zwetschkenbaum steht, desto minder wird er diesem Zufalle ausgesetzt seyn.

Vorzüglich aber ist in einem solchen Falle anzurathen, diese Auswüchse, sobald man sie an Bäumen gewahr wird, theils der allfälligen Insekten wegen, theils damit sich der Baum nicht erschöpfen möge, wegzuräumen, damit auch nicht einige genäskige Kinder diese zusammen klaben, und essen, was verschiedene üble Folgen nach sich ziehen kann.

Eben so finde ich überflüssig zu erinnern, daß der Landmann für den Fall einer verley Verpflanzung der Zwetschkenbäume, diesen mehrmahl nachsehen sollte, ob nicht ein oder der andere Ast, oder der Baum selbst, durch den Wind oder sonst durch einen andern Zufall etwas gelitten habe, um auf der Stelle abzuheffen, oder sonst zu verbessern, z. B. wenn ein Ast abbricht, solchen schön glatt mit einem scharfen Messer abzuschneiden, und allenfalls die Wunden mit Baumleite zu verschmieren. Hat der Baum eine widrige Richtung erhalten, diesen in die gehörige zu stellen, allenfalls mit einem Pfahl

wina, im na otwartszym miejscu stoi, tym mniej temu przypadkowi podlegać będzie.

Naylepszą w tym razie rzeczą zasniedki, skoro się na drzewie posirzega, częścią dla różnych owadów, częścią dlatego poobrywać, aby drzewa niewycieńczały, i aby ich takome dzieci wyzbierawszy, nieiadły, co złe skutki za sobą pociągnąć może.

Równie zbyteczną bydlę sędzę uwagę, iż włościanin po przesadzeniu drzewka śliwowe często naglądać powinien, czyli co która gałąź lub same nawet drzewko od wiatru lub innym przypadkiem nieucierpiało, aby natychmiast dał pomoc, lub naprawił, n.p. złomaną gałąź ostrym nożem gładko urznawszy, ranę kitem sadnym zalepił; drzewo zwichnięte należycie ustawił, kołem go nareszcie podparł, i. t. d. czego i tak każdy bynajmniej wiadomości niemający z wykładu poprzedzającego łatwo dorożumieć się może.

A kie-

u. s. w. zu unterstützen, was ohnedies jeder, der auch sonst keine Kenntnisse gehabt, aus dem Vorhergehenden ganz leicht begreifen kann.

Wenn nun die Bäume nach 20, 25, 30, bis 40 Jahren zu tragen aufhören, und nach obiger Weisung junge nachgesetzt werden, so können die alten, so zur Tragbarkeit nicht mehr dienen, wie gesagt, ein gutes Nutz- und Brennholz abwerfen, daher:

A kiedy drzewa po 20 25 30 do 40 lat
rodzić przestaną, i powyżey opisanym sposo-
bem zasadzą się nowe; tedy stare powypło-
nieniu swoim drew i drzewa dobrego do robo-
ty dostarczą, zaczym:

Neunte Abtheilung.

Von dem Zwetschkenbaum-Holz insbeson- dere.

Man hat bemerkt, daß selten ein Zwetschkenbaum aufhöret zu tragen, daß er nicht zugleich nebst dem Brennholz noch einige Stücke, wenigstens am Stock abwerfen möchte, so zum Nußholz tauglich wäre. Die Tischler bearbeiten es zu verschiedenen Hausgeräthschaften, als: Soffen, Sesseln, Tischeln, kleinen Kästchen, Chatoulen, u. d. gl. statt des so theuern Mahoniholzes, denn die Natur des Holzes hat in sich, daß es, je älter es wird, aus dem röthlichen mehr ins dunkle fällt.

Die.

Podział dziewiąty.

O drzewie śliwowym w szczególności

Doświadczono, że śliwina rzadko rodzić prześtaie, niedostarczając oraz prócz drew na opał kilku jeszcze kawałków przynajmniej ze pnia zdalnych do roboty. Stolarze obracają go na rozmaite sprzęty domowe, iako to: na sofy, krzesła, stoliki, biurka, szkatułki, i. t. p. zamiast drogiego Machoni, bo to drzewo ma tę naturę, iż im starsze, tym bardziej z czerwonego ciemnieje. Tokarze wyrabiają z niego piurdonki do zębów, igielniki, tabakier-

Die Drechsler zu Zahnstocher, Nadelbüchsen, Tabacksdosen, u. d. gl. mehr; die Instrumentenmacher, zu Quer- Pfeifen, Flöten, u. d. gl.; andere Werkarbeiter zu Spindeln, und mehr dergleichen — es nimmt eine schöne Politur an, und wird daher sehr gesucht.

Als Brennholz giebt es die schönste Flamme, gute dauerhafte Kohlen, und ergiebige Asche, ist an Eigenschaften dem Buchenholz weder nachzusetzen, besonders wenn es im Herbst gefällt wird — ja selbst die Wurzeln, das ist die Stärkern, geben einen schönen Glader zu eingelegten Arbeiten.

Uebrigens hat man schon oben erinnert, daß die alten Bäume mit allen Wurzeln sollen ausgegraben werden, um nach 10. oder 15. Jahren andere nachzusetzen.

kierki i. t. p. instrumentarze zaś flatnię, flotrowersa, i t. p. inni rękodzielnicy wrzeciona, i więcej tym podobnych rzeczy; dać się to drzewo pięknie polerować, i dlatego bardzo jest wziętym.

Drwa z niego dobrze się palą, trwały wydają żar, i popiołu obficie, czemu buczynie ani ustępują, osobliwie kiedy śliwa w iesieni spuszczone — same nawet korzenia, to jest grubsze, piękny dają flader w robocie wykładaney.

Wzmiankowałem nareszcie wyżej, że fladre drzewa z całym korzeniem wykopywać należy, aby po 10 lub 15 latach iane natomiast sadzić można.

Zehnte Abtheilung.

Von der Zwetschken-Löse, und ihrer
Verwendung insbesondere.

Die Zwetschkenlösung geschieht vom September anfangend bis in October, weil nicht überall — und alle Zwetschken zugleich reif werden, wie ich schon oben bemerkt; übrigens es aber hier hauptsächlich auf die Witterung ankommt. Ihre vollkommene Reife erkennt man, wenn sie durchaus dunkelblau sind, und sich etwas weicher fühlen lassen. Die Löse, besonders, wenn man sie vorher zum Verkauf führen will, muß immer bey trockener Witterung geschehen, weil sie sonst bald
faul

Podział dziesiąty.

O zbiorze śliwek i użyciu ich w szczególności.

Zbiór śliwek poczyną się od Września i kończy aż w Październiku, bo nie wszędzie i nie wszystkie śliwki razem dożrzewają, jak o tym już wyżej wspomniałem; nareszcie wiele w tym od pogody zależy. Doyrzałość ich poznaiemy po ciemno niebieskim kolorze, i zmięknieniu. Chcąc śliwki na sprzedaż surowo wywozić, zawsze ich w czas suchy zbierać należy, bo inaczej zaraz gniją, i surowo niedługo trzymać się daią. Na drzewie nay-

faulen, auch roher sich nicht lange halten lassen. Am Baume lassen sie sich am längsten halten, und wenn die Witterung günstig ist, bis Ende November. Will man sie dörren, so darf man sie nicht lange auf einem Haufen liegen lassen, sondern auf Stroh schön ausbreiten, damit eine die andere nicht berührt, weil sie sich sonst erhitzen — und in ein paar Tagen zu faulen anfangen, zu dem Ende hat man entweder einige Dörröfen, oder Dörrkammern, der ärmeren Ländmänn hingegen, bedient sich der Backöfen; nachdem er vorläufig das Brod gebacken hat, legt sie einzeln neben einander, so zwar, daß unter die unterste Dörr-Hurte immer Steine oder Ziegeln unterlegt werden, damit sie nicht gerade auf den Backofenheerd zu liegen kommen, und stellt eine Hurte auf die andere. Bey einigen Dörrhäusern hingegen sind an den Dörröfen besondere Fächer angebracht, wo die mit Zwetschen belegten Hurten hinein geschoben werden. Daß sowohl bey der ein als der andern Art zu Dörren, die Hitze nicht zu stark seyn müsse, sieht jeder von selbst ein, und weil die Hitze nicht auf alle gleich wirken kann, so ergiebt sich von selbst, daß man von Zeit zu Zeit nachsehen muß, die vollkommen gedörrten auslösen, und andere frische wieder nachlegen soll, folglich so lange Zeit fortfahren, bis die bestimmte ganze Menge voll-

kom-

dłużey trzymać ich można, a podczas pogody dostać mogą ku końcu Listopada. Chcąc ich suszyć, nie trzeba im dać długo leżeć na kupie, lecz rozłożyć na słomie; inaczy bowiem zagrzawszy się, w kilka dni gnić zaczynają; dlatego są umyślnie na to suszarnie; ubożsi włościanie suszą w piecach po chlebie; układając iedną śliwę wedle drugiey tym sposobem, iż pod lasę spodnią kamienie lub cegły podkładając aby śliwy nie przytykały się do piecowego ogniska; iedną lasę na drugą stawiają. W umyślnych suszarniach są przy piecu pułki; na których stawiają się lasy ze śliwkami. Ze susząc pierwszym i drugim sposobem; nie powinno być wielkie gorąco; każdy sam łatwo poznać; i ponieważ gorąco nie na wszystkie śliwy razem iednakowo skutkować może, przeto czasami naglądać; zupełnie ususzone wybierać; świeżych dokładać, i tak dopóty robić należy póki się tyle nie ususzy śliwek; ile potrzeba; wreszcie śliwki ususzone nie zaraz nakupę zsypywać; lecz na srychu przewiewnym porozkładać; i póki nie przeschną; przewracać wypada; skoro obeschną, na kupę ich z garnać lub gdzie indziej; wszelako zawsze w miejscu suchym przewiewnym przechować można; gdzie się potem przez lat kil-

Kommen gedörrt ist, wo alsdann die gedörrten Zwetschken nicht sogleich auf einen Haufen geworfen, sondern auf einen lüftigen Boden von einander gelegt, und überworfen werden müssen, bis sie vollkommen trocken sind — dann kann man sie schon auf größere Haufen legen, oder sonst wohin verwahren, doch immer auf einen lüftigen trockenen Ort, wo sie sich alsdann viele Jahre lang selbst in Behältnissen und Fässern gut aufbewahren lassen.

Es giebt zwar noch viele andere Arten, sie zu dörrn, z. B. daß man sie schälet, und die Steine herausnimmt, allein dieß ist nicht die Sache des Landmanns, sondern schon eines wohlhabenden Landwirthes, oder Herrschaft, weil es zu weitläufig und zu mühsam ist.

Auf gleiche Art werden unsere so beliebten Brünner Zwetschken gedörrt, so einen starken Absatz haben, und eigentlich unter die Flaumengattungen gehören. Die Powidl sind zu Nuß eingesottene Zwetschken. Die Art einzusieden ist verschieden, jeder richtet sich nach Art der Geräthe, die er besitzt, einige siedern es in Kesseln, indem sie die Zwetschken, nachdem die Kerne ausgelöst worden, darein werfen, anfangs nur übersieden, in ein
Hölz

ka nawet w skrzyniach i beczkach dobrze utrzymać dadzą.

Prawda, że jeszcze jest wiele innych sposobów suszenia, n. p. bez pestek i skórek, lecz to nie jest rzeczą włościanina, tylko majątniejszego gospodarza lub państwa, bo koło tego wiele zachodu i pracy.

Tym samym sposobem suszą się owe ulubione bryńskie śliwki, tyle pokupu mające i właściwie do gatunku śliwek należące. Sposoby robienia powideł są rozmaite, a każdy stosuje się w tym do naczyń, które posiada; niektórzy smażą powidła w kociołkach, rzucając w nie śliwki bez pestek, i raz im tylko przewrócić się dając, bo ich potem zaraz w drewniane wykładają naczynia, i zno-

hölzernes Gefäß schütten, mit andern rohen wie-
 der so fortfahren, bis die letzten in Kessel kom-
 men. Diese läßt man also fortsieden, wobey aber
 immer gerührt wird, damit sie nicht anbrennen,
 und von Zeit zu Zeit wird von den übersottenen nach-
 gegossen, bis die Powidl schwärzlich, und fest wird,
 so daß der hölzerne Stiel, mit dem man rührt,
 wenn man ihn hinein steckt, in gleicher Richtung
 stehen bleibt; man nimmt dieses Einsieden im offe-
 nen Garten, oder auch bey Hause vor. Der arme
 Landmann, der eben mit keinem Kessel versehen
 ist, belegt zu diesem Ende große irdene Töpfe, in
 wieweit sie ins Feuer zu stehen kommen, mit Thon
 und untermengten Spreu, oder Flachsack, läßt
 diesen Belag daran in einem lustigen Orte, jedoch
 nicht an der Sonne fest werden, macht im Garten
 in die Erde eine Art von Windofen, stellt 3 bis 4
 Häfen von dieser Art in die Löcher, verschmiert sie
 recht fest mit eben diesem vermengten Lehm um und
 um, und verfährt so, wie oben gesagt worden; nur
 muß man erinnern, daß, wenn man Flaumen als z.
 B. die Duranzen und Brünner Zwetschen darunter
 mengt, oder wo man von diesen nur allein kocht, wo
 die Kerne nicht ausgelöst werden (denn diese tau-
 gen auch dazu, und machen die Powidl etwas
 süßer) so muß man gleich nach dem ersten Sud
 die Powidl durch ein durchlöcheretes Gefäß von
 Holz,

wu surowe biorą na kocioł, póki wszystkich nieprzegotują. Na ostatku zaś na kotle gotujące się mieszając nieustannie, aby nieprzygorzały, i przylewając coraz więcej gęszczy przegotowanego dopóty smażą, póki powidła nie-
 fzczerńieją i tak niezgęsnieją, iżby drewniana łopatką w nich prosto ślana; powidła smażą się pospolicie w ogrodzie lub koło domu. Włóścianin ubogi niemający kotła wielkie garki gliną z sieczką lub termiciem przemieszane dopóty oblepione, póki na wierzchu stoją, i nie na słońcu lecz wiatrem obsuszony zapuszczeni w piec na ogrodzie w ziemi zrobiony, dobrze na około tą samą gliną oblepi, i ze smażeniem powideł według powyższego opisanie postąpi; uważać tu tylko potrzeba, że mieszając z węgielkami n. p. dorancye, i śliwki bryńskie, lub robiąc z nich samych powidła, w których razach nie wyrzucają się pestki, (bo powidłom słodczy dodać) zaraz po pierwszym przegotowaniu przez druzlak przedzić, i różeczką tak mieszać potrzeba, iżby się same pestki w druzlaku zostały, które nierogacznie dawać można. Lecz tu uważać jeszcze potrzeba, że smażąc powidła w kotłach miedzianych, po skończonej robocie natychmiast ich wyczyścić, i wyskrobać należy,
 aby

Holz, oder Drath durchschlagen, indem man mit einem stumpfen Besen herumrührt, so daß die Ker-
ner in dem durchlöcherten Gefäße allein bleiben, die
den Schweinen vorgeworfen werden. Nur muß
man nochmahl erinnern, daß da, wo man die Pomidl
in kupfernen Kesseln kocht, selbe gleich ausgeputzt und
das Angeklebte nicht lange daran gelassen werde,
weil sonst, wenn dieses von genäschtigen Kindern
nach einigen Tagen abgetrakt und genossen wird,
es üble Folgen, des sich ansetzenden Grünspanns we-
gen, nach sich ziehen kann. Ist die Pomidl, so
wie gesagt, fest eingesotten, dann füllet man höl-
zerne Geschirre, sogenannte Ständer (alte Schmalz-
Ständer sind die besten) damit an, belegt sie mit
getrockneter Hollunder Blüthe obenher, und be-
hält sie in einem etwas trocknen, und lüfti-
gen Orte in die Jahre zum Gebrauch. Nach eini-
gen Jahren wird sie sehr hart, so, daß man sie
auf einem Reibeisen reibt, dagegen aber auch recht
gut, einige übergießen diese Gefäße noch mit Schmalz,
was auch gut ist. Ein kleiner Vortheil muß hier
nicht übergangen werden, besonders wo die Pomidl
aus blosser Duranze gesotten wird. Da die etwas
lichter, und oft zu süß ist, so kann man beym letzten
Sud eine, doch nur eine grüne, wälsche Nußschale
darein werfen, diese färbt die Pomidl recht braun, und
benimmt die etwas unangenehme überflüssige Süße.

Die

aby łakome dzieci po kilku dniach nie iadły przygarów, boby im ośladaiący gryfzpan zaszkodził. Skoro powidła, iak powiedziano, gęsto wyśmażone zostały, kładą się w faski (do czego z masła przetapianego naylepiey służą) i nakrywwszy ich z wierzchu suszonym kwiatem bżowym, przez lat kilka w mieyscu suchym i przewiewnym konserwować można. W lat kilka powidła tak dalece twardnieją, iż ich na tarce trzeć trzeba za co barbzą dobrym nadgradzaia smakiem. Niektórzy polewaią te naczynia przesmażanym masłem. Wspomnę u o pewnym fortelu, ośobliwie dla powideł dorancyowych potrzebnym. Ponieważ te powidła troche są za iasne, i częstokroć za słodkie; przy pierwszym tedy smażeniu wrzuciwszy do nich iedną tylko łupę z orzecha włoskiego, scieranieią, i nieprzyjemną słodyczy zbyteczną utracą.

Die bey Poybl aus Zwetschken herausgenommenen Steine heben einige ärmere Landleute auf, und geben es den Kindern im Winter zum zerschlagen, um die Mandeln davon zu genießen; reichere werfen sie dahin, und sie werden den Schweinen Preis gegeben. Allein, wenn man erwäget, daß davon gutes genußbares Del von einem aromatischen Geruche erzeugt werden kann, so könnten diese besser verwendet werden, was ich mir besonders nachzutragen vorbehalte.

Da das Branntweinbrennen aus Zwetschken, hier ein Regale der Obrigkeiten — einiger Freysassen, und in Städten einiger dazu besonders berechtigten Bürger ist, die ohnedieß selbst Kenntnisse besitzen, wie man auch aus Steinobst Branntwein brennen kann, so findet man für überflüssig, einen allgemeinen Unterricht zu geben, oder sonst in gegenwärtigen einzuschalten. Genug, daß der Landmann nur weiß, daß er zu diesem Ende selbst an rohen Zwetschken zuversichtlichen Absatz findet, ohne sich auch mit Dörren und Kochen abzugeben, sondern es wird hierinsfalls in einem besonderen Nachtrag davon gesprochen werden, und hier nur noch dieses bemerkt, daß, wenn diese Zwetschken bey eintretendem nassen oder kühlen Herbstes Wasser eingebracht werden — einige davon zum
Theil

Peski przed smaženiem powideł powy-
bierane chowają niektórzy włościanie uboższy
dla dzieci na zimę, aby iaderka pożywały,
bogatsi wyrzucają ich nierogacznie. Lecz
uważwszy, że dobry do użycia i korzenny
olej z nich bić można, lepiejby się spożytko-
wać dały, oczym osobno mówić się będzie.

Ponieważ palenie gorzałki ze śliwek w Mo-
rawie jest prawem zwierzchności, niektórych
wybrańców, a w mieście niektórych tylko
mieszczan, którzy bez tego wiedzą, iak go-
rzałkę palić z owocu pesikowego: przetoby
zbyteczną była, pisać o tym powszechną infor-
mację, lub umieszczać ją w niniejszėj. Dostę-
na tym, aby uwiadomić włościanina, że
dla tego samego i na surowe śliwki pewny
mu pokup, i że mu nie koniecznie służyć ich
lub smażyć potrzeba. W osobnym dodatku
o tym mówić będę, a tu tyle tylko przyto-
czę, że śliwki w iesieni wilgotney lub zimney
zebrane, skoro po części zagniją, lub ieszcze
nie ze wszystkim doyrzały, na gorzałkę sprze-
dane i obrócone bydz mogą.

Theil in die Fäulniß übergehen, oder sonst nicht vollkommen reif sind, zum Brantweinbrennen noch immer gut verkauft und verwendet werden können.

Eilfte Abtheilung.

Von der Baum = Kitt = Salbe, dem Baum = Wachse, dann einigen Mitteln, Baumschäden zu beseitigen.

Der Zwetschlenbaum unterliegt selten oder gar nicht einer Krankheit, bis ihn nicht das Alter erschöpft, als da sind Krebs, Raude u. d. gl., auch dem Harzfluß sehr selten, der sonst bey Kirschbäumen, Aprikosen, Pfirsichen öfter gefunden wird. Inzwischen glaube ich doch, daß dem Landmanne, der auch andere Obstbäume hat, und solche Krankheiten wahrnimmt, willkommen seyn werde, leichte und wohlfeile Mittel in Kürze zu erfahren, die zu ihrer Heilung dienen, worunter der vom Herrn Pfarrer Christ bekannt gemachte Baum-Kitt beson-

Podział iedénasty.

O sadowym kicie, czyli maści, takowym wosku, tudzież o niektórych środkach przeciwko uszkodzeniom drzewiny.

Drzewo śliwowe rzadko, i prawie żadney niepodpada chorobie, póki go wiek nie wyciency; albowiem niemiewa raka, nie parzywiecie i. t. p. a nawet kley bardzo rzadko wypulzeza, który się z trześni, morelli, i brzósłkwin częściej łączy. Sądzę wszelako, że włóścianinowi posiadającemu i inne owocowe drzewa, posirzegającemu takowe na nich choroby, miło będzie dowiedzieć się o łatwych i tanich środkach leezenia, z pomiędzy których kit sadowy przez Xiedza Proboszcza

Chri-

sonders anempfohlen zu werden verdienet, indem er nicht allein alle Schäden an Bäumen vollkommen heilt; sondern auch zum Pfropfen viel dienlicher ist, als das Belzowachs.

B a u m = R i t t

Wird auf folgende Art versfertiget: wenn man ohn Gefahr einen Hutkopf groß davon bereiten will, wo man auch ziemlich weit damit reichen kann, so nimmt man:

Einen halben Theil frischen Rüh = Fladen;
 Einen halben Theil Betten, Ziegel- oder Töpferlehm;
 Zwey Handvoll Rüh = oder Neh = Haar;
 $\frac{1}{2}$ dicken Terpentin.

Der Lehm und frische Rüh = Fladen werden mit einem Holz wohl unter einander gerührt, und wenn der Lehm zu hart ist; etwas wenig Wasser zugesüttet; dann aber von Zeit zu Zeit in währendem Rühren von dem Rüh = oder Neh = Haar, so fein zerpusht seyn muß, etwas hineingeworfen, und zwar so lange, bis die Haare vollkommen vermengt sind. Sobald dieses gleich einem Pflaster hart und dick ist; so wird diese Masse auf einen breiten Stein gelegt; dann in die Mitte eine Grube gemacht; und der Terpentin (nachdem er vorher in

Chrysta ogłoszony na najszczególneyszą zasługę zaletę ponieważ nietylko wszelkie uszkodzenia drzew zupełnie leczy, ale i do szczepienia daleko lepiej służy, niżeli wosk sadowy.

Kit sadowy:

robi się następującym sposobem; chciawszy go tyle mieć, ile się w głowę od kapelusza wliwie, co na długo wystarczyć może, bierze się:

Półowa świeżego łayna krowiego;

Półowa gliny garnczarskiej;

Dwie garści sferści krowiej lub sarniej;

$\frac{1}{2}$ tt gęstej Terpetyny.

Glinę z łaynem świeżym dobrze łopata wymieszać; i jeżeli glina zatwarda, trochę wody przylać; potem zaś podczas mieszania sferści krowiej lub sarniej dobrze roskubaney z wolna do pory przyrzucać należy; póki się ze wszystkim nie wymiesza. Skoro ta masa niby plaśter stwardnieje; kładzie się na szeroki kamień; i w dołek na środku zrobiony terpetyny wprzód na żarze rozpuszczonej naławszy, przemiesi się dobrze; i tak mocno ubiję, iżby ją niby plaśter nasmarować można.

Z ter-

einem Topf auf Kohlenfeuer flüssig gemacht worden) in selbiges gegossen, recht wohl unter einander geknetet — und geschlagen, dergestalt, daß es gleich einem Pflaster sich streichen läßt, nur muß man hier erinnern, daß man mit dem Terpentin behutsam umgehen muß, weil er sich bey Annäherung der Flamme, oder eines Feuers ganz leicht entzündet, folglich am rathsamsten ist, wenn man diese Zerlassung im Freyen vornimmt. Mit diesem Kitt kann man alle Baumschäden, nachdem man solche nach Unterschied wohl abgekrast, oder ausgeschnitten hat, z. B. Krebs, Harzfluß vollkommen heilen, indem es weiter nichts braucht, als daß man den gereinigten kranken Theil damit bestreicht, ohne daß es nöthig wäre, einen Verband herum zu machen, denn dieser Kitt klebt sich an den Baum so stark an, und wird auf der Lust so hart, daß er Jahre lang dauert, so zwar, daß weder Frost, noch Kälte, weder Hitze ihn abfallen macht. Nur muß dieser Kitt, wenn man ihn nicht gleich verbraucht, in eine Blase gegeben, und entweder in eine feuchte Erde, oder in ein Gefäß voll Wasser gestellt werden. Hat man keine Blase, so nimmt man zu dem Ende ein steinernes, oder auch irdenes Geschirr, stellt es wie gesagt, und bedeckt es mit einem nassen Lappen. Noch wohlfeiler kann man die

Z terpetyną ostrożnie obchodzić się trzeba, bo ją płomień łatwo zapala, dlatego należy ją rozpuszczać na dworze. Tym kitem wszelakie uszkodzenia drzew, n. p. raka, upław kleju, oskrobawszy w przód lub wyrznięwszy miejsce zabolale, doskonale wyleczyć można, i niepotrzeba większego zachodu, tylko chorą część drzewa po wyczyszczeniu tym kitem zalepić; bez obwiązywania wymienicie obeysć się można, bo się kit drzewa tak mocno chwyta i od powietrza tak dalece twadnienie, iż go po wielu latach ani mrozy, ani wilgoć, ani też upały odkruszyć niepotrafią. Wszakże ten kit, niepotrzebując go zaraz, w pęcherz włożyć, i lub w wilgotney ziemi lub w naczyniu wodą napełnionym trzymać należy. Niemając pęcherza, bierze się naczynie kamienne lub skorupiane, a wławiwszy w ziemię lub w wodę, mokrym gałgankiem nakrywa. Taniej jeszcze kosztuje.

Baum - Salbe

verfertigen. Zu diesem Ende nimmt man $\frac{1}{2}$ Laim, 1 halb Drittel gelöschten Kalk, mischt alles gut untereinander zu einem dicken Brei, oder Salbe. Ist der Lehm zu trocken, so gießt man etwas Wasser dazu, und verfährt damit bey Baumschäden, wie oben, taugt aber zu weiterem Gebrauche nicht über 4 Tage, nur zum Propfen ist selbe nicht so anwendbar. Will aber jemand ein

Baum - Wachs

haben, so nimmt er dazu $\frac{1}{2}$ Lb gelbes Wachs, $\frac{1}{4}$ Lb Harz, $\frac{1}{4}$ Lb Terpentin. Wachs und Harz wird mit einander zerlassen, der Terpentin hingegen wird besonders mit oben erwähnter Behutsamkeit auf Kohlen flüssig gemacht, dann entfernt von dem Feuer in das zerlassene Wachs und Harz gegossen, in etwas gerührt, und alsdann kann man es nach Belieben in diese oder jene Form gießen, und benützt es bey Gelegenheit zum Pfropfen oder Vergleichen.

Maść sadowa,

i tak się robi. Wziąwszy $\frac{1}{3}$ gliny i pół trzeciej części gązonego wapna, miesza się to razem, póki nie zgęstnieje niby na muł lub maść. Jeżeli glina za sucha, przylewa się trochę wody, i używa tej maści do ran drzewiny według powyższego przepisu, lecz dłużej nad 4 dni do użycia zdatną niebývá, i do szczepienia tak dobrze nie służy. Chcąc zaś robić

Wosk sadowy

bierze się $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ żółtego wosku $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ żywicy, $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ terpetyny. Wosk rozpuszcza się razem z żywicą, a terpetyna osobno na żarze z wielką ostrożnością; potem z daleka od ognia wlawszy ją w rozpuszczony wosk i żywicę, cokolwiek wszystko razem zamieszać, i według upodobania w jakiegokolwiek formy nalewać trzeba. Ten wosk bywa przy szczepieniu i w innych potrzebach używany.

Zwölfte Abtheilung.

Von den Mitteln, die Obstbaum-Frevler abzuhalten, und sich des Frucht-Eigenthums zu sichern.

Es giebt zwar ältere, als auch neuere Verordnungen, welche die Obstbaumzucht anempfehlen, und diejenigen, so sich an derley Bäumen vergreifen, solche beschädigen, ausreißen, stehlen, und dergleichen, mit Zuchthaus und andern Leibesstrafen unnachsichtlich zu bestrafen auftragen. Nur schade, daß diese für den Staat so heilsamen Gesetze größten Theils außer Acht gelassen werden, und daher so mancher Landwirth, ohngeachtet der vollkommenen Ueberzeugung, welch' einen Vortheil die Obstbaumzucht gewährt, aus Besorglichkeit, daß er im Freyen nie davon Früchte einärndten wird, diese so nützliche Verpflanzung ganz unterläßt, und

daß

Podział dwunasty.

O środkach do powściągnięcia
płotników drzewiny owocowej,
i do zabezpieczenia sobie owocu.

Są prawda rozporządzenia dawniejsze i nowsze, które drzewa owocowe pielegnować zalecają, i tych, co takową drzewinę psują, nadwreżają, wyrywają, kradną, i tym podobne w niej szkody robią, do domu poprawę odsęłać, i na inne cielesne kary bez względu wskazywać przykazują: atoli, szkoda, że się te dla kraju tak zbawienne ustawy po największej części niezachowują, i dlatego to nie jeden włościanin mimo swego przekonania o korzyściach sadowniny, obawiając się, że na polu żadnego owocu nie zbierze, owę pożyteczne przesadzanie zaniedbując, temi tylko
owo-

daher gezwungen ist, sich bloß mit jenen Baum-
 früchten zu begnügen, die er von den mit rastloser
 Bewahrung erzielten Obsthäumen in seinen einge-
 schlossenen Gärten erlangt. Diese Besorglichkeit zu
 besänftigen, kommt es nur darauf an, daß die obrig-
 keitlichen und Gemeinde-Vorsteher diese höchsten
 Verordnungen unachtsamlich in Vollzug bringen,
 die Hausväter ein derley Frevel, und Entfremdung
 bey ihren Kindern und Hausgenossen nicht dul-
 den, und selbe bestrafen; die Geistlichkeit, besonders
 auf dem Lande, ihrer anvertrauten Gemeinde öf-
 ters bey geistlichen Unterrichten wohl begreiflich
 mache, daß ein solcher Frevel, und Entfremdung,
 eine Verletzung des nachbarlichen Eigenthums, und
 daher ein wahrer kräfftlicher Diebstahl seye. End-
 lich, werden die Gemeinden nebstbey besondere Obst-
 baumhütter, gleich jenen in Weingärten, vom Be-
 ginnen der Obstreife bis zur Löße bestellen, denen
 gleiche Rechte mit denen in Weingärten eingeräumt
 würden, so würde bey einer allgemein vorzuneh-
 menden Verpflanzung der Zwetschenbäume diese
 Besorgniß ganz verschwinden. Dann wird jeder
 Landwirth Zwetschen- oder andere Obsthäume im
 freyen Felde ausgelegt haben, auch gewiß darum
 nicht dulden, daß seine Kinder und Hausgenossen
 seinen Nachbarn einen Schaden zufügen, damit
 ihm nicht ein Gleiches widerfahre.

owocami kontentować się musi, których mu drzewina uślawieczną pracą w obwarowanych sadach wypielegnowana dostarcza. Umorzenie tej obawy zawisło na tym, aby przełożeni dominikalni i gromadcy te najwyższe rozporządzenia bez względu wykonywali, gospodarze takowej psoty i kradzieży dzieciom i czeladzi niepobłażali, owszem za nie karali; a duchowieństwo aby powierzonym sobie gromadom podczas nauk katechizmowych często tłumaczyło, iż takowa psota, i zabór nadwreżeniem sąsiedzkiej własności, i dlatego istotną i karygodną jest kradzieżą. Gdyby nareszcie gromady oprócz tego osobnych srożów sadowych nakształt winnicznych od początku dojrzewaną owoców aż do zbioru jego postanowiły, i takim ich prawem iak po winnicach upoważniły; tedyby ta obawa względem powszechnie sadyć się mającej śliwiny zupełnie spełzła. Natenczas każdy włościanin zasadywszy owocową drzewinę na polu nie dałby dzieciom swoim i czeladzi, dlatego samego robić szkodę sąsiadom, aby mu wet za wet nieoddawano.

